Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2016 m. gruodžio 8 d.[1]

Byla C-85/15 P, sujungtos bylos C-86/15 P ir C-87/15 P, bylos C-88/15 P ir C-89/15 P

Feralpi Holding SpA (C-85/15 P),
Ferriera Valsabbia SpA ir Valsabbia Investimenti SpA (C-86/15 P),
Alfa Acciai SpA (C-87/15 P),
Ferriere Nord SpA (C-88/15 P),
Riva Fire SpA, likviduojama (C-89/15 P)
prieš

Europos Komisiją

„Apeliaciniai skundai – Konkurencija – EAPB sutartis – Teisė į gynybą – Pranešimas apie kaltinimus – Apklausa – Patariamasis komitetas – Pernelyg ilgas procesas Bendrajame Teisme – Pakartotinis pažeidimas – Viešas atsiribojimas – Neribota jurisdikcija“

Savo apeliaciniais skundais

1. *Feralpi Holding* (toliau – *Ferlapi*), *Ferriera Valsabbia* ir *Valsabbia Investimenti* (toliau – *Valsabbia*), *Alfa Acciai*, *Ferriere Nord* ir *Riva Fire* (toliau kartu – apeliantės) iš esmės prašo panaikinti Bendrojo Teismo sprendimus[2], kuriais tas teismas atmetė jų ieškinius (visiškai arba didžiąją jų dalį) dėl Komisijos sprendimo, priimto remiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003[3] 7 straipsnio 1 dalimi ir 23 straipsnio 2 dalimi, kuriuo joms buvo skirta bauda už dalyvavimą kartelyje 1989–2000 m. gelžbetonio armatūros strypų rinkoje.

2. Apeliaciniais skundais keliama įvairių procedūrinių klausimų, pavyzdžiui, dėl tinkamo procedūros vykdymo pagal Reglamentą Nr. 1/2003 ir Reglamentą (EB) Nr. 773/2004[4] sąlygų, kuriomis pakartotinis pažeidimas laikomas sunkinančia aplinkybe, ir teisių gynimo priemonių, jeigu procesas Bendrajame Teisme trunka per ilgai. Dėl proceso ekonomijos šie klausimai šioje išvadoje bus nagrinėjami kartu.

1 Originalo kalba: anglų.

2 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimai *Feralpi* / *Komisija*, T-70/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1031; *Riva Fire* / *Komisija*, T-83/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1034; *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1037; *Ferriere Nord* / *Komisija*, T-90/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1035, ir *Ferriera Valsabbia ir Valsabbia Investimenti* / *Komisija*, T-92/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1032 (toliau – skundžiami sprendimai).

3 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų [SESV 101 ir 102] straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

4 2004 m. balandžio 7 d. Komisijos reglamentas dėl bylų nagrinėjimo Komisijoje pagal [SESV 101 ir 102] straipsnius tvarkos (OL L 123, 2004, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 3 t., p. 81).

I – Teisinis pagrindas

A – Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartis

3. AP 65 straipsnyje nurodyta:

„1. Visi įmonių tarpusavio susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai, kuriais siekiama tiesiogiai ar netiesiogiai sulaikyti, apriboti ar iškreipti normalią konkurenciją bendrojoje rinkoje, yra draudžiami, o ypač tokie, kuriais siekiama:

(a) nustatyti kainas;

(b) apriboti bei kontroliuoti gamybą, techninį vystymąsi ar investavimą;

(c) pasidalinti rinkas, produktus, klientus ar tiekimo šaltinius.

<…>

4. Bet kuris susitarimas ar sprendimas, draudžiamas šio straipsnio 1 dalyje, automatiškai negalioja ir juo negalima remtis jokiame valstybės narės teisme.

Jeigu nesinaudojama teise kreiptis į Teismą, tik Komisija gali nuspręsti, ar toks susitarimas bei sprendimas yra suderinami su šiuo straipsniu.

5. Įmonėms, kurios sudarė automatiškai negaliojančius susitarimus, arba per arbitražą, baudas, boikotą ar kitokiais būdais įgyvendino ar bandė įgyvendinti automatiškai negaliojantį susitarimą ar sprendimą bei susitarimą, kuriam buvo nesuteiktas ar atšauktas leidimas, arba kurios gavo leidimus, sąmoningai pateikusios neteisingą informaciją, arba kurios įsitraukė į šio straipsnio 1 dalyje draudžiamas veikas, Aukščiausioji valdžios institucija gali skirti baudas ar delspinigius, kurių dydis neviršija dvigubos apyvartos tų produktų, kurie buvo šiuo straipsniu draudžiamų susitarimų, sprendimų ar veikų dalyku; tačiau jeigu susitarimo, sprendimo ar veikos tikslas yra apriboti gamybą, techninį vystymąsi ar investavimą, maksimalus baudų dydis gali būti padidintas iki 10 % metinės įmonių pažeidėjų apyvartos, o maksimalus delspinigių dydis – iki 20 % dienos apyvartos.“

4. Pagal EAPB sutarties 97 straipsnį jos galiojimas baigiasi 2002 m. liepos 23 d.

B – Reglamentas Nr. 1/2003

5. Reglamento Nr. 1/2003 7 straipsnio „Pažeidimo nustatymas ir jo nutraukimas“ 1 dalyje numatyta:

„Kai Komisija, veikdama skundo pagrindu ar savo iniciatyva, nustato [SESV 101 straipsnio ar 102 straipsnio] pažeidimą, ji gali priimti sprendimą, reikalaujantį, kad įmonės ar įmonių asociacijos nutrauktų pažeidimą. <…>“

6. To paties reglamento 14 straipsnyje „Patariamasis komitetas“ nurodyta:

„1. Prieš priimdama sprendimą pagal 7, 8, 9, 10, 23 straipsnį, 24 straipsnio 2 dalį ir 29 straipsnio 1 dalį, Komisija konsultuojasi su Patariamuoju komitetu konkurenciją ribojančių veiksmų ir dominuojančios padėties klausimais.

2. Atskiroms byloms svarstyti Patariamąjį komitetą sudaro valstybių narių konkurencijos institucijų atstovai. <…>

3. Konsultacijos gali vykti Komisijos sušauktame ir pirmininkaujamame posėdyje, surengtame ne anksčiau nei po 14 dienų nuo pranešimo apie posėdį išsiuntimo, pridėjus prie pranešimo bylos santrauką, svarbiausių dokumentų sąrašą ir preliminarų sprendimo projektą. <…> Patariamasis komitetas raštu pateikia nuomonę apie Komisijos preliminaraus sprendimo projektą. <…>

<…>

5. Komisija kiek įmanoma labiau atsižvelgia į Patariamojo komiteto nuomonę. Ji informuoja komitetą, kaip į jo nuomonę buvo atsižvelgta. <…>“

7. Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punkto sąlygomis Komisija savo sprendimu gali skirti baudas įmonėms ar įmonių asociacijoms, jei, be kita ko, jos tyčia ar dėl neatsargumo pažeidžia SESV 101 ar 102 straipsnį.

8. Galiausiai Reglamento Nr. 1/2003 27 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Komisija, prieš priimdama sprendimus, kaip numatyta 7, 8, 23 straipsniuose ir 24 straipsnio 2 dalyje, suteikia įmonėms ar įmonių asociacijoms, esančioms Komisijos nagrinėjamos bylos subjektu, galimybę būti išklausytoms klausimais, dėl kurių Komisija buvo pareiškusi prieštaravimus. Komisija grindžia savo sprendimus tik tais prieštaravimais, dėl kurių suinteresuotos šalys galėjo pareikšti pastabų. <…>“

C – Reglamentas Nr. 773/2004

9. Reglamento Nr. 773/2004[5] 10 straipsnyje „Pareiškimas dėl prieštaravimų ir atsakymas“ numatyta:

„1. Komisija raštu informuoja suinteresuotas šalis apie joms pateiktus prieštaravimus. Kiekvienai jų pateikiamas pareiškimas dėl prieštaravimų.

2. Pateikdama suinteresuotoms šalims pareiškimą dėl prieštaravimų Komisija gali nustatyti terminą, per kurį šios šalys gali raštu pateikti savo požiūrį. <…>

3. Šalys savo pareiškimuose raštu gali pateikti visą joms žinomą informaciją, kuri yra tinkama jų gynybai prieš Komisijos keliamus prieštaravimus. <…>“

10. Reglamento Nr. 773/2004 11 straipsnyje „Teisė būti išklausytam“ nustatyta:

„1. Komisija, prieš konsultuodamasi Patariamajame komitete, nurodytame Reglamento (EB) Nr. 1/2003 14 straipsnio 1 dalyje, suteikia šalims, kurioms ji pateikė pareiškimą dėl prieštaravimų, galimybę būti išklausytoms.

2. Priimdama sprendimus Komisija nagrinėja tik klausimus, dėl kurių šio straipsnio 1 dalyje nurodytos šalys galėjo pateikti komentarus.“

11. Reglamento Nr. 773/2004 12 straipsnyje numatyta:

„Komisija suteikia šalims, kurioms ji pateikė pareiškimą dėl prieštaravimų, galimybę paaiškinti savo argumentus žodiniame išklausyme, jei jos to pageidauja savo pareiškimuose raštu.“

12. Pagal to paties reglamento 14 straipsnio „Žodinių išklausymų tvarka“ 3 dalį Komisija „kviečia dalyvauti žodiniame išklausyme valstybių narių konkurencijos institucijas“.

5 Jis galiojo per šiai bylai svarbų laikotarpį.

II – Bendroji informacija apie procesą

13. 2000 m. spalio–gruodžio mėn. Komisija atliko kelis patikrinimus tam tikrų Italijos įmonių, gelžbetonio armatūros gamintojų, ir Italijos metalurgijos įmonių asociacijos biuruose. Remdamasi AP 47 straipsniu ji taip pat išsiuntė joms prašymus pateikti informacijos. 2002 m. kovo 26 d. Komisija pradėjo administracinę procedūrą ir pareiškė kaltinimus pagal AP 36 straipsnį. Apeliantės pateikė rašytines pastabas dėl pranešimo apie kaltinimus ir buvo išklausytos per 2002 m. birželio 13 d. įvykusią apklausą. 2002 m. rugpjūčio 12 d. Komisija pateikė papildomą pranešimą apie kaltinimus. Papildomame pranešime apie kaltinimus Komisija paaiškino savo poziciją dėl tolesnės procedūros pasibaigus EAPB sutarties galiojimui ir pareiškė, jog pradėjo procedūrą pagal Reglamentą Nr. 17/62[6]. Apeliantės pateikė rašytines pastabas dėl papildomo pranešimo apie kaltinimus. 2002 m. rugsėjo 30 d., dalyvaujant valstybių narių atstovams, įvyko antroji apklausa.

14. 2002 m. gruodžio 17 d. Komisija priėmė Sprendimą C(2002) 5087 *final* dėl AP 65 straipsnio taikymo procedūros (byla COMP/37.956 – gelžbetonio armatūros strypai, toliau – 2002 m. sprendimas), kuriame konstatavo, jog kelios įmonės (įskaitant apeliantes) pažeidė AP 65 straipsnio 1 dalį, ir skyrė joms baudas. Kelios įmonės apskundė 2002 m. sprendimą Bendrajam Teismui.

15. 2007 m. spalio 25 d. sprendimais (toliau – 2007 m. sprendimai) Bendrasis Teismas panaikino 2002 m. sprendimą[7]. Bendrasis Teismas nusprendė, jog atsižvelgiant į tai, kad nėra jokios nuorodos į Reglamento Nr. 17/62 3 straipsnį ir 15 straipsnio 2 dalį, to sprendimo procedūrinis teisinis pagrindas yra AP 65 straipsnio 4 ir 5 dalys. Jis pažymėjo, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką nuostata, kuri yra priemonės teisinis pagrindas, turi galioti priimant tą priemonę, ir pabrėžė, kad AP 65 straipsnio 4 ir 5 dalys baigė galioti 2002 m. liepos 23 d. Tad Bendrasis Teismas padarė išvadą, kad pasibaigus EAPB sutarties galiojimui Komisija nebeturi kompetencijos nustatyti AP 65 straipsnio 1 dalies pažeidimo ir skirti baudų atsakingoms įmonėms remdamasi AP 65 straipsnio 4 ir 5 dalimis.

16. 2008 m. birželio 30 d. raštu Komisija pranešė apeliantėms ir kitoms suinteresuotosioms įmonėms apie ketinimą vėl priimti sprendimą pagal kitą teisės nuostatą. Komisija taip pat pareiškė, jog atsižvelgiant į ribotą 2007 m. sprendimų taikymo sritį naujasis sprendimas būtų grindžiamas pranešime apie kaltinimus ir papildomame pranešime apie kaltinimus, kurie buvo išsiųsti suinteresuotosioms įmonėms 2002 m., pateiktais įrodymais. Suinteresuotosioms įmonėms buvo nustatytas terminas, iki kurio galima teikti pastabas, ir jos jų pateikė.

17. 2009 m. rugsėjo 30 d. Komisija priėmė Sprendimą C(2009) 7492 *final* dėl AP 65 straipsnio taikymo procedūros (byla COMP/37.956 – gelžbetonio armatūros strypai, pakartotinis sprendimas). Vėliau tas sprendimas buvo iš dalies pakeistas 2009 m. gruodžio 8 d. Sprendimu C(2009) 9912 *final*[8]. Ginčijamame sprendime Komisija konstatavo, kad apeliantės pažeidė AP 65 straipsnį, ir skyrė joms baudą.

III – Procesas Bendrajame Teisme ir skundžiami sprendimai

18. Savo ieškiniais pagal SESV 263 straipsnį, pareikštais atitinkamai 2010 m. vasario 17 d. (T-92/10), 2010 m. vasario 18 d. (T-85/10) ir 2010 m. vasario 19 d. (T-83/10, T-70/10 ir T-90/10), apeliantės prašė Bendrojo Teismo panaikinti ginčijamą sprendimą.

6 [1962 m. vasario 6 d.] EEB Tarybos reglamentas: Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius (OL 13, 1962, p. 204, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 3).

7 2007 m. spalio 25 d. sprendimai *SP ir kt. / Komisija*, T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 ir T-98/03, EU:T:2007:317; *Riva Acciaio / Komisija*, T-45/03, nepaskelbtas Rink., EU:T:2007:318; *Feralpi Siderurgica / Komisija*, T-77/03, nepaskelbtas Rink., EU:T:2007:319; *Ferriere Nord / Komisija*, T-94/03, nepaskelbtas Rink., EU:T:2007:320.

8 Pirmasis sprendimas, iš dalies pakeistas jį pakeičiančiu sprendimu, bus vadinamas ginčijamu sprendimu.

19. 2014 m. gruodžio 9 d. Bendrasis Teismas visose penkiose bylose priėmė sprendimą visiškai arba iš dalies atmesti tuos ieškinius.

IV – Procesas Teisingumo Teisme ir šalių reikalavimai

20. Apeliaciniais skundais, pateiktais atitinkamai 2015 m. vasario 19 d. (C-85/15 P), 2015 m. vasario 20 d. (C-86/15 P, C-87/15 P ir C-88/15 P) ir 2015 m. vasario 24 d. (C-89/15 P), kiekviena apeliantė Teisingumo Teismo prašo panaikinti Bendrojo Teismo dėl jų priimtą pirmosios instancijos sprendimą, panaikinti ginčijamą sprendimą arba sumažinti skirtas baudas (arba, nepatenkinus šio prašymo, grąžinti bylą nagrinėti iš naujo Bendrajam Teismui) ir nurodyti Komisijai padengti bylinėjimosi išlaidas. *Riva Fire* Teisingumo Teismo taip pat prašo pripažinti, kad dėl proceso trukmės Bendrasis Teismas pažeidė Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnio 2 dalį ir Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalį. *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* Teisingumo Teismo, be kita ko, prašo priimti sprendimą, kad buvo pažeista Chartijos 47 straipsnio 2 dalis ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalis, jeigu Teisingumo Teismas tuo pagrindu nesumažintų baudos.

21. Komisija visose bylose Teisingumo Teismo prašo atmesti apeliacinius skundus ir nurodyti apeliantėms padengti bylinėjimosi išlaidas.

22. 2016 m. birželio 7 d. Teisingumo Teismo pirmininko sprendimu bylos C-86/15 P ir C-87/15 P buvo sujungtos, siekiant bendrai vykdyti rašytinę ir žodinę proceso dalis ir priimti galutinį sprendimą. 2016 m. spalio 20 d. vykusiame bendrame posėdyje kalbėjo apeliantės ir Komisija.

V – Apeliacinių skundų pagrindų vertinimas

23. Savo apeliaciniuose skunduose apeliantės atitinkamai pateikia šešis (C-85/15 P), septynis (sujungtose bylose C-86/15 P ir C-87/15 P), devynis (C-88/15 P) ir keturis apeliacinio skundo pagrindus (C-89/15 P).

24. Šioje išvadoje pirmiausia nagrinėsiu pagrindą, nurodytą visuose apeliaciniuose skunduose ir susijusį su apeliančių teise į gynybą ir tinkamu administracinės procedūros vykdymu. Dėl toliau išdėstytų priežasčių, mano nuomone, šis pagrindas yra pagrįstas, tad skundžiamus sprendimus ir ginčijamą sprendimą reikėtų panaikinti.

25. Jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano pateiktam apeliacinio skundo pagrindo vertinimui, taip pat išnagrinėsiu kitus apeliančių pateiktus apeliacinių skundų pagrindus. Tik daugumą tų pagrindų apsvarstysiu trumpai, nes jie, atrodo, akivaizdžiai nepriimtini arba nepagrįsti.

A – Teisė į gynybą ir tinkamas administracinės procedūros vykdymas

26. Apeliantės kritikuoja Bendrąjį Teismą, nes šis atmetė jų kaltinimus dėl įtariamo teisės į gynybą ir kelių Reglamento Nr. 773/2004 nuostatų pažeidimo [9]. Nors pateikti argumentai šiek tiek skiriasi [10], apeliantės iš esmės tvirtina, kad Bendrasis Teismas nekritikavo aplinkybės, kad prieš priimdama ginčijamą sprendimą Komisija nesilaikė reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytos procedūros.

9 *Antrasis apeliacinio skundo pagrindas* byloje C-85/15 P, *pirmasis ir antrasis apeliacinių skundų pagrindai* bylose C-86/15 P ir C-87/15 P, *antrasis apeliacinio skundo pagrindas* byloje C-88/15 P ir *pirmasis apeliacinio skundo pagrindas* byloje C-89/15 P.

10 Bet kuriuo atveju šiuose pagrinduose keliamas klausimas susijęs su įtariamu esminio procedūros reikalavimo pažeidimu ir dėl to gali būti keliamas Teisingumo Teismo iniciatyva. Šiuo klausimu žr. 2000 m. kovo 15 d. Sprendimo *Cimenteries CBR ir kt.* / *Komisija*, T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ir T-104/95, EU:T:2000:77, 477–488 punktus.

27. Komisija pritaria Bendrojo Teismo išvadoms. Ji teigia, kad griežtai laikėsi *tempus regit actum* principo taikydama faktinių aplinkybių klostymosi momentu galiojusias procedūrines taisykles, o apeliantėms buvo suteikta pakankamai galimybių pareikšti savo nuomonę dėl visų esminių ir procedūrinių bylos aspektų. Komisija taip pat pabrėžia, kad panaikinus 2002 m. sprendimą prieš jo priėmimą atlikti procedūriniai veiksmai, įskaitant tuos, kurie buvo atlikti dar galiojant EAPB sutarčiai, netapo negaliojantys.

28. Iš pradžių, atrodo, reikėtų priminti, kad remiantis nusistovėjusia teismo praktika pagal Reglamentą Nr. 1/2003 nuo 2002 m. liepos 23 d. Komisija gali konstatuoti ir skirti sankcijas už įmonių susitarimus sektoriuose, kuriems *ratione materiae* ir *ratione temporis* taikoma EAPB sutartis, nors Reglamento Nr. 1/2003 nuostatose nėra aiškios nuorodos į AP 65 straipsnį. Tačiau tai įmanoma tik jeigu sprendimas pagal Reglamento Nr. 1/2003 7 straipsnio 1 dalį ir 23 straipsnio 2 dalį priimtas vykdant procedūrą pagal tą reglamentą[11]. Visiškas Reglamento Nr. 1/2003 laikymasis, kaip savaime suprantama, reiškia, kad laikomasi ir Reglamento Nr. 773/2004, kuriuo jis įgyvendinamas[12].

29. Tokiomis aplinkybėmis, mano nuomone, apeliančių reikalavimai šiuo klausimu yra pagrįsti. Kaip bus paaiškinta toliau, prieš priimdama ginčijamą sprendimą Komisija ne visai laikėsi reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytos procedūros. Tam tikri pagrindiniai procedūriniai veiksmai iš tikrųjų buvo atlikti remiantis nuostatomis, galiojusiomis pagal EAPB sutartį (ir tik pagal tas nuostatas). Vis dėlto, nors tos nuostatos panašios, jos nėra tapačios nuostatoms dėl SESV 101 ir 102 straipsnių taikymo. Todėl Komisijos šiose bylose vykdyta procedūra padarė neigiamą poveikį valstybių narių kompetentingų institucijų galimybei joje dalyvauti. Jų dalyvavimas yra svarbus, tad negalima neatsižvelgti į tai, kad Komisija jo neužtikrino.

1. Ar reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytos procedūros buvo laikomasi po 2002 m. sprendimo panaikinimo?

30. Šioje byloje ginčijamo sprendimo 370 konstatuojamojoje dalyje teigiama, jog jis „iš naujo priimtas laikantis [SESV] ir su ta sutartimi susijusios antrinės teisės aktuose, pirmiausia Reglamente Nr. 1/2003, nustatytų procedūrinių taisyklių“. Taigi pirmiausia reikia nustatyti, ar šis teiginys teisingas.

31. Šiuo klausimu neginčijama, kad, panaikinus 2002 m. sprendimą, pagal reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytą procedūrą nebuvo imtasi jokių veiksmų, išskyrus konsultacijas su Patariamuoju komitetu. Iš tiesų naujasis sprendimas, pagrįstas Reglamento Nr. 1/2003 7 straipsnio 1 dalimi ir 23 straipsnio 2 dalimi, priimtas po to, kai apeliantėms buvo suteikta galimybė pateikti pastabas dėl 2008 m. birželio 30 d. rašto. Prieš priimant sprendimą nebuvo pateiktas naujas pranešimas apie kaltinimus ir nebuvo surengta nauja apklausa.

32. Dabar, ko gero, derėtų pažymėti, kad reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nenumatyta jokios bendrosios išimties dėl tų dviejų veiksmų atlikimo. Reglamento Nr. 1/2003 27 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prieš priimdama sprendimus, kaip numatyta, be kita ko, 7 ir 23 straipsniuose, Komisija nagrinėjamoms įmonėms suteikia „galimybę būti išklausytoms klausimais, dėl kurių Komisija buvo pareiškusi prieštaravimus [kaltinimus]“. Komisija gali grįsti savo sprendimus „tik tais prieštaravimais [kaltinimais], dėl kurių suinteresuotos šalys galėjo pareikšti pastabų“. To paties reglamento 27 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „proceso metu turi būti gerbiama šalių teisė į gynybą“. Be to, Reglamento Nr. 773/2004 10–14 straipsniai susiję su Komisijos pareiga pateikti pranešimą apie kaltinimus ir, jei prašoma, surengti apklausą. Dėl šiose nuostatose vartojamos formuluotės „Komisija suteikia“ [(angl. k. *the imperative mood (the Commission shall)*] nelieka jokių abejonių dėl privalomojo reikalavimų pobūdžio.

11 Žr. 2011 m. kovo 29 d. sprendimų *ArcelorMittal Luxembourg* / *Komisija* ir *Komisija* / *ArcelorMittal Luxembourg ir kt.*, C-201/09 P ir C-216/09 P, EU:C:2011:190, 74 punktą ir Sprendimo *ThyssenKrupp Nirosta / Komisija*, C-352/09 P, EU:C:2011:191, 87 punktą.

12 Šiuo klausimu žr. Reglamento Nr. 1/2003 33 straipsnio 1 dalį ir Reglamento Nr. 773/2004 1 konstatuojamąją dalį.

33. Komisija mano, jog pagal reglamentus Nr. 1/2003 ir 773/2004 tie veiksmai nagrinėjamose procedūrose nebuvo būtini, nes analogiški veiksmai buvo atlikti prieš priimant 2002 m. sprendimą. Jos nuomone, panaikinus 2002 m. sprendimą tie veiksmai netampa negaliojantys. Grįsdama savo argumentą, Komisija daro nuorodą į Bendrojo Teismo sprendimuose, pirmiausia byloje *PVC II*[13], nurodytą teismo praktiką.

34. Sprendimu *PVC II* Teisingumo Teismas atmetė ieškovų reikalavimus, susijusius su jų teisės į gynybą pažeidimu, nes panaikinus pirmąjį sprendimą Komisija nesurengė naujo nagrinėjimo prieš priimdama naują sprendimą ir nepasikonsultavo dar kartą su patariamuoju komitetu. Teisingumo Teismas pirmiausia priminė nusistovėjusią teismo praktiką, pagal kurią ES teisės akto panaikinimas nebūtinai daro poveikį parengiamiesiems aktams, nes panaikinto akto pakeitimo procedūra iš esmės gali vėl prasidėti būtent tada, kai įvykdomas neteisėtas veiksmas[14].

35. Taigi reikia išnagrinėti, ar minėta teismo praktika taikytina šioms byloms. Mano nuomone, ta teismo praktika būtų taikytina dviem atvejais: i) jeigu prieš panaikinant 2002 m. sprendimą būtų buvę tinkamai laikomasi procedūros, dabar nustatytos reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004; ii) jeigu pagal skirtingas procedūrines taisykles įgyvendinamus procedūrinius veiksmus būtų galima laikyti lygiaverčiais veiksmams, kurių būtų reikėję imtis pagal reglamentus Nr. 1/2003 ir 773/2004. Šios dvi prielaidos bus nagrinėjamos iš eilės.

2. Ar reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytos procedūros buvo laikomasi prieš 2002 m. sprendimo panaikinimą?

36. Kadangi faktinių aplinkybių susiklostymo momentu reglamentai Nr. 1/2003 ir 773/2004 negaliojo, reikia vadovautis atitinkamomis reglamentų Nr. 17/62 ir 2842/98[15] nuostatomis.

37. Atsakymas į šį klausimą labai paprastas. 2002 m. sprendimo 352 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„Šiuo aspektu Reglamento Nr. 17 taikymas likusiai procedūros daliai yra suderinamas su principu, pagal kurį taikytinos tokios procedūros taisyklės, kurios galiojo nagrinėjamos priemonės priėmimo metu. Tuo pačiu klausimu buvo nuspręsta, kad nebūtina atnaujinti pirmosios apklausos, kurioje valstybių narių atstovai nedalyvavo, nes tuo momentu galiojusios EAPB procedūros taisyklės nenumatė tokios galimybės. Be to, kaip numatyta [2002 m. birželio 18 d. pranešime] <…>, reikia laikyti, jog teisėtai EAPB nuostatų pagrindu priimtos procedūros priemonės EAPB galiojimo pasibaigimo dieną atitiko atitinkamomis EB sutartimi nustatytomis procedūros priemonėmis numatytas sąlygas. Svarbu taip pat pabrėžti, kad nėra jokios formalios sąsajos tarp nuostatų, susijusių su valstybių narių dalyvavimu apklausoje <…>, ir nuostatų, susijusių su konsultavimusi su konsultaciniu komitetu <…>[16]“

38. Taigi iš esmės Komisija aiškiai nurodė, jog nevisiškai laikėsi reglamentuose Nr. 17/62 ir 2842/98 nustatytos procedūros. Jos nuomone, to nereikėjo, nes procedūriniai veiksmai, atlikti pagal EAPB, galėtų atitikti standartus, kurių reikalaujama pagal EB nuostatas.

39. Dabar reikia patikrinti, ar šie teiginiai teisingi. Tik prieš tai reikia paminėti štai ką.

13 2002 m. spalio 15 d. Sprendimas *Limburgse Vinyl Maatschappij ir kt.* / *Komisija*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ir C-254/99 P, EU:C:2002:582 (toliau – Sprendimas *PVC II*).

14 Žr. Sprendimo *PVC II* 70–119 punktus, pirmiausia 73 punktą.

15 1998 m. gruodžio 22 d. Komisijos reglamentas dėl šalių išklausymo nagrinėjant tam tikras bylas pagal [SESV 101 ir 102] straipsnius (OL L 354, 1998, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 4 t., p. 204).

16 Žr. 2007 m. sprendimų 20 punktus.

40. Dar prieš priimdama 2002 m. sprendimą Komisija iš tikrųjų ėmėsi tam tikrų procedūrinių veiksmų pagal Reglamentą Nr. 17/62. Pirmiausia, kaip minėta šios išvados 13 punkte, 2002 m. rugpjūčio 12 d. Komisija pateikė papildomą pranešimą apie kaltinimus ir 2002 m. rugsėjo 30 d. surengė antrąją apklausą dalyvaujant valstybių narių atstovams.

41. Vis dėlto neginčijama, kad tie veiksmai buvo susiję tik su taikytinomis procedūrinėmis nuostatomis ir jų pasekmėmis. Esminiai bylų aspektai apskritai nebuvo aptarti nei papildomame pranešime apie kaltinimus, nei per antrąją apklausą. Taigi, nors buvo vykdoma tinkama procedūra pagal EB taisykles, ji buvo susijusi tik su procedūrinio pobūdžio klausimais, o ne esminiais dalykais.

3. Ar procedūriniai veiksmai, įgyvendinti pagal EAPB sutarties nuostatas, yra galiojantys ginčijamo sprendimo parengiamieji aktai?

42. Dabar reikia ištirti, ar, kaip teigia Komisija, prieš 2002 m. sprendimo priėmimą pagal EAPB įvykdyti procedūriniai veiksmai tenkina atitinkamų EB (ES) nuostatų reikalavimus. Iš tikrųjų, kaip pažymėta Sprendime *PVC II*, nėra jokių abejonių, kad šiose bylose prieš 2002 m. sprendimo priėmimą įvykdyti procedūriniai veiksmai iš principo lieka galioti.

43. Kadangi Komisijos nurodyti procedūriniai veiksmai dažniausiai įvykdyti siekiant priimti sprendimą pagal AP 65 straipsnio 4 ir 5 dalis, reikia ištirti, ar juos galima laikyti „parengiamaisiais aktais“ [17] siekiant priimti sprendimą pagal Reglamento Nr. 1/2003 7 straipsnio 1 dalį ir 23 straipsnio 2 dalį.

44. Manau, kad ne. Faktiškai matau tam tikrų reikšmingų Teisingumo Teismo sprendime *PVC II* nagrinėtos situacijos ir padėties šiose bylose skirtumų.

45. Pirma, pirmojoje byloje Teisingumo Teismas nagrinėjo du vieną po kito priimtus sprendimus, kurių teisiniai pagrindai buvo vienodi ir kurie iš esmės buvo tapatūs. Šiuo požiūriu ypač verta atkreipti dėmesį į to sprendimo 98 punktą, kuriame nurodyta: „kai panaikinus sprendimą konkurencijos teisės srityje Komisija nusprendžia ištaisyti tai, dėl ko jis buvo neteisėtas, ir priimti kitą identišką, bet jau teisėtą sprendimą, šis sprendimas turi būti susijęs su tais pačiais kaltinimais, dėl kurių įmonės jau pateikė savo vertinimus“. Tačiau šiose bylose ginčijamas sprendimas nėra „identiškas“ ankstesniam Bendrojo Teismo panaikintam sprendimui. Du sprendimai grindžiami skirtingomis teisės nuostatomis, įtrauktomis į du akivaizdžiai panašius ir glaudžiai susijusius, bet vis dėlto skirtingus taisyklių rinkinius.

46. Tai nėra nereikšminga. Pagal ES Sutarčių sistemą, grindžiamą pasitarimo principu, tinkamo institucijų teisės akto teisinio pagrindo pasirinkimas yra konstitucinis klausimas. Remiantis tuo pasirinkimu nustatoma, ar Sąjunga turi kompetenciją veikti, kokių tikslų siekdama ji gali veikti ir kokios tvarkos ji turi laikytis tuo atveju, jei veikia.

47. Kai Komisija priėmė ginčijamą sprendimą, ji naudojosi savo įgaliojimais, suteiktais pagal reglamentus Nr. 1/2003 ir 773/2004. Tai kitokie įgaliojimai nei pagal EAPB sutartį, kurie buvo suteikti Komisijai prieš baigiant jai galioti. Kaip jau minėta, nors dvi sistemos iš esmės panašios, jos nėra tapačios. Naudojantis vienais ar kitais įgaliojimais gali atsirasti tam tikrų teisinių pasekmių: pavyzdžiui, viršutinė baudų, kurias gali skirti Komisija, riba yra klausimas, daug nagrinėtas ir per Komisijoje vykusią procedūrą, ir pirmosios instancijos teisme. Žinoma, gali būti ir kitų.

17 Žr. 1998 m. lapkričio 12 d. Sprendimo *Ispanija* / *Komisija*, C-415/96, EU:C:1998:533, 32 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

48. 2008 m. birželio 30 d. raštu Komisija labai sumenkino šio klausimo reikšmę konstatuodama, kad 2002 m. sprendimo panaikinimo pasekmės buvo ribotos, tad tiesiog reikėjo taikyti kitą teisinį pagrindą. Neatsižvelgdamos į tai, ar taip yra, apeliantės laikėsi kitokios nuomonės ir tikriausiai turėjo teisę teikti argumentus pagal reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 nustatytą tvarką. Man atrodo, kad akto teisinio pagrindo pakeitimo, ko gero, negalima laikyti tiesiog „neteisėto veiksmo ištaisymu“; su tokiu atveju Teisingumo Teismas buvo susidūręs byloje *PVC II*.

49. Antra, dar svarbiau tai, jog, kaip minėta šios išvados 38 punkte, nebuvo jokios pagal reglamentų Nr. 17/62 ir 2842/98 nuostatas, atitinkančias dabartines reglamentų Nr. 1/2003 ir 773/2004 nuostatas, taikytinos procedūros, kurią Komisija galėtų vėl pradėti, kad *nedelsdama* priimtų naują sprendimą. Kitaip tariant, negalima ginčyti, kad prieš priimant 2002 m. sprendimą nebuvo visiškai ir nuosekliai laikomasi reglamentuose Nr. 17/62 ir 2842/98 nustatytos procedūros.

50. Tad galbūt reikėtų pažymėti, jog Reglamento Nr. 1/2003 34 straipsnio „Pereinamosios nuostatos“ 2 dalyje nustatyta: „Procedūrų priemonės, priimtos pagal Reglamentą Nr. 17 <…>, lieka galioti šio reglamento taikymo reikmėms“ [18]. Veiksmai, įgyvendinami pagal EAPB sutarties nuostatas, nėra aiškiai minimi, nepaisant to, kad ši sutartis baigė galioti likus vos keliems mėnesiams iki Reglamento Nr. 1/2003 priėmimo.

51. Todėl, apeliančių teigimu, prieš priimant ginčijamą sprendimą turėjo būti pateiktas naujas pranešimas apie kaltinimus.

52. Šiuo klausimu vėlgi reikėtų pažymėti, kad 2002 m. rugpjūčio 12 d. papildomame pranešime apie kaltinimus nebuvo nuorodos į Reglamentą Nr. 17/62 ir kad tas pranešimas buvo susijęs tik su tinkamo teisinio pagrindo pasirinkimu ir kitais panašiais klausimais. Vis dėlto, ko gero, būtų galima teigti, kad pirminis 2002 m. kovo 26 d. pranešimas apie kaltinimus, papildytas 2008 m. birželio 30 d. raštu, galėtų tenkinti Reglamento Nr. 1/2003 reikalavimus.

53. Viena vertus, iš tiesų Teisingumo Teismas ne kartą akcentavo svarbų pranešimo apie kaltinimus vaidmenį konkurencijos taisyklių pažeidimo procedūroje minėdamas tą aktą kaip *esminę procedūrinę apsaugos priemonę*, kuria siekiama užtikrinti įmonių teisės į gynybą apsaugą [19]. Kita vertus, atrodo, nėra didelių skirtumų tarp pagal EAPB taisykles parengto pranešimo apie kaltinimus ir tokio pranešimo, teikiamo pagal EB (ES) taisykles. Be to, nors 2008 m. birželio 30 d. raštas nebuvo oficialiai pateiktas kaip „papildomas pranešimas apie kaltinimus“, suinteresuotosios šalys juo vis dėlto buvo informuotos apie keliamus kaltinimus (kad ir tiesiog darant nuorodą į ankstesnį pranešimą apie kaltinimus) ir joms buvo suteikta galimybė teikti pastabas, kaip reikalaujama Reglamento Nr. 1/2003 27 straipsnio 1 dalyje ir Reglamento Nr. 773/2004 10 straipsnio 1 dalyje.

54. Vis dėlto klausimo, ar Komisija pranešimą apie kaltinimus pateikė laikydamasi reglamentų Nr. 1/2003 ir 773/2004 nuostatų, nereikia nagrinėti toliau, nes bet kuriuo atveju aišku, kad bent vienas pagal EAPB taisykles įgyvendintas procedūrinis veiksmas neatitinka EB (ES) taisyklių reikalavimų.

55. Pagal Reglamento Nr. 773/2004 12 straipsnį Komisija turi suteikti šalims, kurioms ji pateikė pranešimą apie kaltinimus, galimybę paaiškinti savo argumentus per apklausą, jei jos to pageidauja. Nepateikusi naujo papildomo pranešimo apie kaltinimus, Komisija iš esmės neleido šalims pasinaudoti jų teise paprašyti surengti tokią apklausą. Kaip pažymėta pirmiau, neginčijama, jog prieš priimant ginčijamą sprendimą nauja apklausa nebuvo surengta.

18 Panaši taisyklė įtvirtinta Reglamento Nr. 773/2004 19 straipsnyje „Pereinamojo laikotarpio nuostatos“.

19 Šiuo klausimu žr. 2015 m. kovo 5 d. Sprendimo *Komisija ir kt. / Versalis ir kt.*, C-93/13 P ir C-123/13 P, EU:C:2015:150, 93–95 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką.

56. Tačiau apklausos surengimas yra labai svarbus procedūrinis veiksmas ES teisės aktų leidėjo sukurtoje sistemoje ES konkurencijos taisyklėms įgyvendinti. Viena iš pagrindinių priežasčių yra tai, kad pagal Reglamento Nr. 773/2003 14 straipsnį valstybių narių konkurencijos institucijos kviečiamos dalyvauti apklausoje. Jų dalyvavimas apklausoje nėra tik formalumas, nes tų institucijų atstovai yra patariamojo komiteto nariai, su kuriais pagal Reglamento Nr. 1/2003 14 straipsnio 1 dalį Komisija privalo konsultuotis prieš priimdama bet kokį sprendimą, be kita ko, pagal to paties reglamento 7 ir 23 straipsnius. Nors, kaip teigia Komisija, iš tiesų tarp tų dviejų procedūrinių veiksmų nėra aiškaus ryšio, negalima neigti, jog pirmasis būtinas norint vykdyti antrąjį.

57. Taigi apeliantėms turėjo būti suteikta galimybė paaiškinti savo argumentus dėl Komisijos siūlomo sprendimo žodžiu, dalyvaujant valstybių narių konkurencijos institucijų atstovams. Negalima atmesti tikimybės, kad procedūros rezultatas būtų bent jau šiek tiek kitoks, nes tos institucijos būtų galėjusios padaryti poveikį Komisijai per patariamąjį komitetą, kuris buvo susirinkęs prieš priimant ginčijamą sprendimą. Kaip nustatyta Reglamento Nr. 1/2003 14 straipsnio 5 dalyje, Komisija turėtų kuo labiau atsižvelgti „į patariamojo komiteto nuomonę. Ji informuoja komitetą, kaip į jo nuomonę buvo atsižvelgta“. Būtų galima pridurti, jog Patariamojo komiteto vaidmuo decentralizuotoje vykdymo užtikrinimo sistemoje, sukurtoje įsigaliojus Reglamentui Nr. 1/2003, yra itin svarbus, kaip matyti iš Reglamento Nr. 1/2003 19 straipsnio.

58. Svarbiausia, kad Bendrasis Teismas pats pripažino, jog apklausa, kurioje prieš priimant 2002 m. sprendimą dalyvavo valstybių narių konkurencijos institucijų atstovai, buvo susijusi ne su bylos esme, o tik su EAPB ir EB sutarčių taikymu *ratione temporis* įtariamiems pažeidimams [20]. Todėl, priešingai, nei nusprendė Bendrasis Teismas, negalima teigti, kad prieš priimant 2002 m. sprendimą įvykusios apklausos atitinka Reglamento Nr. 773/2004 14 straipsnio reikalavimus.

59. Diskusija, kurioje aktyviau dalyvautų valstybių narių, ypač Italijos, konkurencijos institucijos, ir per apklausą, ir Patariamojo komiteto posėdžiuose, mano nuomone, būtų dar labiau reikalinga šioje byloje, nes įtariami pažeidimai susiję tik su vienos valstybės narės (Italijos) teritorija. Be to, mano nuomone, toks formalus reikalavimas nereikštų, kad Komisijai užkraunama itin sunki ar daug laiko reikalaujanti užduotis.

60. Tai, kad Komisija, kaip skundžiamuose sprendimuose suformulavo Bendrasis Teismas, tas institucijas „išsamiai informavo“ apie procedūros eigą kitomis priemonėmis, akivaizdžiai nereikšminga [21]. Komisija negali taikyti *sui generis* procedūros, kurioje valstybių narių konkurencijos institucijos dalyvauja neoficialiai, užuot taikiusi ES teisės aktų leidėjo reglamentuose Nr. 1/2003 ir 773/2004 įtvirtintą procedūrą.

61. Remdamasis tuo, kas išdėstyta pirmiau, manau, jog procedūra, kurios laikėsi Komisija priimdama ginčijamą sprendimą, neatitinka reglamentų Nr. 1/2003 ir 773/2004 nuostatų. Pirmiausia, mano nuomone, pažeista Reglamento Nr. 773/2004 12 straipsnio 1 dalis, t. y. nepaisoma apeliančių teisės į gynybą.

62. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, darau išvadą, kad skundžiamais sprendimais suklysta atmetus apeliančių reikalavimus šiuo klausimu, tad juos ir ginčijamą sprendimą reikėtų panaikinti.

20 Žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1037, 148 punktą.

21 Žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1037, 149 punktą.

B – Kiti apeliacinių skundų pagrindai

63. Jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano pirmiau pateiktam apeliacinių skundų pagrindų vertinimui, manau, kad jis turėtų atmesti apeliacinius skundus visiškai, išskyrus vieną (nedidelę) išimtį, susijusią su *Ferriere Nord* apeliaciniu skundu. Toliau išsamiau išnagrinėsiu tik tris iš apeliaciniuose skunduose keliamų klausimų. O daugumą apeliacinių skundų pagrindų apsvarstysiu tik trumpai, nes, kaip minėta, atrodo, kad jie yra akivaizdžiai nepriimtini arba nepagrįsti.

1. Pernelyg ilgas procesas Bendrajame Teisme

64. Visos apeliantės, išskyrus *Ferriere Nord*, skundžia proceso pirmosios instancijos teisme trukmę [22]. Jos pabrėžia, jog visas procesas truko beveik penkerius metus, ir pažymi, kad nuo rašytinės procedūros pabaigos iki žodinio nagrinėjimo pradžios pradėjo treji metai ir du mėnesiai. Apeliančių nuomone, Bendrasis Teismas nesugebėjo priimti sprendimo jų bylose per pagrįstą laikotarpį ir taip pažeidė Chartijos 47 straipsnio 2 dalį ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalį. Todėl, remdamosi Teisingumo Teismo sprendimu *Baustahlgewebe* [23], *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* Teisingumo Teismo prašo sumažinti joms skirtą baudą. Jei šis prašymas nebūtų patenkintas, įmonės prašo, kad Teisingumo Teismas pripažintų, jog dėl proceso Bendrajame Teisme trukmės tas teismas pažeidė Chartijos 47 straipsnio 2 dalį ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalį. *Riva Fire* Teisingumo Teismui teikia tokį patį prašymą.

65. Mano nuomone, tiems prašymams neturėtų būti pritarta. Pirma, kalbant apie prašymą sumažinti baudas, reikėtų pažymėti štai ką.

66. Kaip pripažįsta pačios apeliantės, Teisingumo Teismas įvairiuose sprendimuose yra paaiškinęs teisių gynimo priemones, kuriomis gali naudotis privatūs asmenys, manantys, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (t. y. Teisingumo Teismas kaip institucija) arba, tiksliau, vienas iš jos teismų pažeidė jų pagrindinę teisę būti išklausytoms per protingą laikotarpį. Nagrinėdamas įtariamą Bendrojo Teismo padarytą šios teisės pažeidimą bylose *Der Grüne Punkt* ir *Gascogne Sack*, Teisingumo Teismas nusprendė, kad jeigu nėra jokių požymių, jog pernelyg didelė proceso trukmė padarė poveikį skundžiamo sprendimo rezultatui, sprendimas negali būti panaikinamas todėl, kad nebuvo priimtas per protingą laikotarpį. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, jog apeliantas negali vėl kelti klausimo dėl baudos pagrįstumo ar dydžio remdamasis tik tuo, kad byla neišnagrinėta per protingą laikotarpį, jeigu visi pagrindai, kuriais prieštaraujama Bendrojo Teismo išvadoms dėl baudos dydžio ir veiksmų, už kuriuos ji skirta, buvo atmesti [24].

67. Teisingumo Teismas taip pat paaiškino, kad Sprendimas *Baustahlgewebe* grindžiamas pragmatiškumu ir proceso ekonomija, bet iš principo reikalavimo atlyginti žalą, padarytą Bendrajam Teismui nepriėmus sprendimo per protingą laikotarpį, negalima tiesiogiai apeliacine tvarka teikti Teisingumo Teismui. Toks reikalavimas pagal SESV 268 ir 340 straipsnius turi būti teikiamas Bendrajam Teismui [25].

68. Iš esmės, man atrodo, kad Teisingumo Teismas pakeitė Sprendime *Baustahlgewebe* įtvirtintą teismų praktiką. Bet kuriuo atveju šiose bylose, mano nuomone, nėra jokio pagrindo, kuriuo būtų galima pagrįsti vadovavimąsi šia teismo praktika, jeigu būtų nuspręsta, kad išimtinėmis aplinkybėmis ji vis dar taikytina.

22 *Šeštasis apeliacinio skundo pagrindas* byloje C-85/15 P ir *ketvirtasis apeliacinio skundo pagrindas* bylose C-86/15 P ir C-87/15 P. Kalbant apie bylą C-89/15 P, reikia pasakyti, kad *Riva Fire* tai nurodo ne kaip apeliacinio skundo pagrindą, o kaip „papildomą prašymą“.

23 1998 m. gruodžio 17 d. Sprendimas *Baustahlgewebe* / *Komisija*, C-185/95 P, EU:C:1998:608.

24 2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* / *Komisija*, C-385/07 P, EU:C:2009:456, 190–196 punktai ir 2013 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *Gascogne Sack Deutschland* / *Komisija*, C-40/12 P, EU:C:2013:768, 81–85 punktai.

25 2013 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *Gascogne Sack Deutschland* / *Komisija*, C-40/12 P, EU:C:2013:768, 86–89 punktai.

69. Apeliantės tvirtina, jog šiose bylose reikėtų vadovautis Sprendimu *Baustahlgewebe*, nes ilgas procesas Bendrajame Teisme buvo pagrindinis visos procedūros etapas, kuris apėmė du administracinius etapus Komisijoje [26] ir kitus procesus ES teismuose.

70. Padėtis, kurioje atsidūrė apeliantės, galbūt nepalanki, bet jokiu būdu neišskirtinė. Galimybė, kad ES administracinės institucijos ir tam tikrais atvejais ES teisminės institucijos nagrinėtų tokioje padėtyje kaip apeliančių esančių įmonių bylas daugiau nei vieną kartą, yra natūrali būdo, kuriuo Sutarčių rengėjai ir ES teisės aktų leidėjas yra sukūrę valdymo sistemą šioje srityje, pasekmė. Faktiškai reikalavimu atlikti kelis procedūrinius veiksmus (kurie gali gana ilgai užtrukti) prieš kompetentingai institucijai priimant galutinį sprendimą siekiama užtikrinti ne tik tinkamą rezultatą, bet ir pačios procedūros teisingumą.

71. Visų administracinių ir teisminių procesų trukmė tėra elementas, į kurį Teisingumo Teismas gali atsižvelgti vykstant procesui pagal SESV 268 straipsnį, siekdamas nustatyti, ar apeliantės turi teisę gauti žalos atlyginimą pagal SESV 340 straipsnio antrą pastraipą ir, jeigu taip, koks yra žalos atlyginimo dydis.

72. Taigi derėtų daryti išvadą, kad Teisingumo Teismas turėtų atmesti *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* prašymą sumažinti jom skirtų baudų dydį neatsižvelgdamas į jų teiginių pagrįstumą. Galiausiai, kalbėdamas apie apeliančių prašymą, kad Teisingumo Teismas tiesiog pripažintų, jog toks pažeidimas padarytas, Teisingumo Teismui siūlau atmesti ir šį prašymą.

73. Tam tikrose bylose Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad jeigu nagrinėjamoje byloje šalims nepateikus jokių įrodymų aišku, jog Bendrasis Teismas pakankamai rimtai pažeidė savo pareigą priimti sprendimą per protingą laikotarpį, Teisingumo Teismas gali tai pažymėti savo sprendime [27].

74. Tose bylose Teisingumo Teismo pasirinktas požiūris manęs neįtikina. Jose Teisingumo Teismas priėmė sprendimus nagrinėjamu klausimu neišklausęs už įtariamą pažeidimą atsakingos šalies: iš tiesų kita apeliacinio proceso šalis buvo Komisija, o ne Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Tačiau, kaip neseniai patvirtino Bendrasis Teismas, galimame ieškinyje dėl teisės būti išklausytam per protingą laikotarpį pažeidimo, kurį padarė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas arba, tiksliau, vienas iš šios institucijos teismų, atsakovė turėtų būti būtent ta institucija [28]. Pritariu. Dar 1973 m. Teisingumo Teismas nusprendė: „tuo atveju, kai [Sąjungos deliktinė] atsakomybė atsiranda dėl vienos iš jos institucijų, ši institucija ar institucijos, kurioms priskiriami atsakomybę sukėlę veiksmai, turėtų atstovauti [Sąjungai] Teisingumo Teisme“ [29]. Juk vis dėlto tik už įtariamą pažeidimą atsakinga institucija turi ne tik įgaliojimus, bet ir esminius pajėgumus gindamasi pateikti teisinius ir faktinius argumentus.

75. Tad man atrodo, jog Teisingumo Teismo praktika, kuria remiasi apeliantės ir kurios Teisingumo Teismui nepatarčiau laikytis ateityje, taikytina tik visiškai išimtinėmis aplinkybėmis, kai procedūros trukmė tokia akivaizdžiai ir neginčijamai neprotinga, kad jos objektyviai negalima pateisinti jokiomis aplinkybėmis. Išskyrus tokius išimtinius atvejus, kaltinimas dėl tokio teisės būti išklausytam per protingą laikotarpį pažeidimo turėtų būti negarinėjamas tik po *inter partes* procedūros, per kurią atsakovui suteikiama galimybė pateikti priešingus argumentus ir tam tikrais atvejais pateikti juos

26 Beje, reikėtų pažymėti, kad ir pirmoji, ir antroji procedūros Komisijoje buvo palyginti greitos (žr. šios išvados 13–17 punktus).

27 2013 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *Gascogne Sack Deutschland* / *Komisija*, C-40/12 P, EU:C:2013:768; 2014 m. lapkričio 12 d. Sprendimas *Guardian Industries ir Guardian Europe* / *Komisija*, C-580/12 P, EU:C:2014:2363; 2016 m. birželio 9 d. Sprendimas *CEPSA* / *Komisija*, C-608/13 P, EU:C:2016:414; 2016 m. birželio 9 d. Sprendimas *Repsol Lubricantes y Especialidades ir kt. / Komisija*, C-617/13 P, EU:C:2016:416.

28 Žr., be kita ko, 2015 m. sausio 6 d. Nutartį *Kendrion* / *Europos Sąjunga*, T-479/14, nepaskelbta Rink., EU:T:2015:2, 2015 m. sausio 9 d. Nutartį *Marcuccio / Europos Sąjunga*, T-409/14, nepaskelbta Rink., EU:T:2015:18, ir 2015 m. vasario 13 d. Nutartį *Aalberts Industries / Europos Sąjunga*, T-725/14, nepaskelbta Rink., EU:T:2015:107.

29 1973 m. lapkričio 13 d. Sprendimo *Werhahn Hansamühle ir kt. / Taryba ir Komisija*, 63/72–69/72, EU:C:1973:121, 7 punktas. Šis sprendimas patvirtintas 2004 m. kovo 23 d. Sprendimu *Europos ombudsmenas / Frank Lamberts*, C-234/02 P, EU:C:2004:174.

pagrindžiančių įrodymų. Kaip Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, „laikotarpio protingumą reikia vertinti atsižvelgiant į visas kiekvienos bylos konkrečias aplinkybes ir pirmiausia į bylos svarbą suinteresuotajam asmeniui, jos sudėtingumą, ieškovo ir kompetentingų institucijų elgesį“ [30]. Man atrodo, daugeliu atvejų toks visų aplinkybių vertinimas tikrai nėra paprasta ir lengva užduotis.

76. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad, nors beveik penkerių metų laikotarpis, per kurį priimamas sprendimas dėl bylų grupės, kaip antai šiuo atveju, yra reikšmingas, jis nebūtinai yra neprotingas. Tai ypač pasakytina todėl, kad iš sudėtingos ir ilgos Komisijos ir ES teismų nagrinėjamos gelžbetonio armatūros strypų kartelio istorijos matyti, jog teisinė padėtis yra gana sudėtinga.

77. Be to, priešingai, nei teigia apeliantės, trejų metų ir dviejų mėnesių laikotarpis nuo rašytinės procedūros pabaigos iki žodinės proceso dalies pradžios nereiškia, kad Bendrasis Teismas per tą laikotarpį nieko neveikė. Kaip puikiai žinoma, per tą laikotarpį imamasi įvairių procesinių veiksmų, nors šalys gali apie juos nežinoti. Asmeniškai skeptiškai vertinu mintį, kad laikotarpis nuo rašytinės procedūros pabaigos iki žodinės proceso dalies pradžios iš viso gali būti laikomas Bendrojo Teismo neveikimo požymiu [31]. Apskritai, man atrodo, kad proceso suskirstymas į skirtingus etapus, siekiant įvertinti vieno ar kelių etapų trukmės protingumą jį izoliuojant nuo kitų etapų, yra dirbtinis: manau, tinkamesnis kriterijus yra visa proceso trukmė.

78. Taigi, mano nuomone, šiose bylose Teisingumo Teismo padėtis nėra tokia, kokia nurodyta šios išvados 73 punkte. Nagrinėjamose bylose atrodo būtina suteikti šalims galimybę pateikti papildomų argumentų ir įrodymų per *inter partes* procedūrą, kad Teisingumo Teismas galėtų priimti sprendimą dėl proceso Bendrajame Teisme trukmės neprotingumo [32].

79. Darytina išvada, kad šį apeliacinio skundo pagrindą reikėtų atmesti. Jeigu apeliantės mano, jog Bendrasis Teismas, nagrinėdamas jų bylą, pažeidė Chartijos 47 straipsnio 2 dalį, jos gali pareikšti ieškinį dėl Sąjungos deliktinės atsakomybės pagal SESV 268 straipsnį ir 340 straipsnio 2 dalį.

2. Pakartotinis pažeidimas

80. *Septintajame apeliacinio skundo pagrinde* apeliantė *Ferriere Nord* tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą atmesdamas jos teiginį, kad už pakartotinį pažeidimą skirtos baudos padidinimas yra neteisėtas, nes 2002 m. kovo 26 d. pranešime apie kaltinimus Komisija tos sunkinančios aplinkybės aiškiai nenurodė. Komisija tiesiog konstatavo, kad skirdama baudas atsižvelgs į visas lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir kiekvienos įmonės elgesį. Tokio migloto teiginio, kaip tvirtinta *Ferriere Nord*, akivaizdžiai nepakanka, kad įmonė galėtų pasinaudoti savo teise į gynybą.

81. Be to, *aštuntajame apeliacinio skundo pagrinde* apeliantė *Ferriere Nord* kritikuoja Bendrąjį Teismą dėl sprendimo, kad peržiūrint tokios sunkinančios aplinkybės taikymo klausimą reikia atsižvelgti į laikotarpį nuo Komisijos atlikto pirmojo pažeidimo nustatymo iki naujos tos pačios įmonės neteisėtos veiklos pradžios. *Ferriere Nord* nuomone, tas laikotarpis turėtų prasidėti nuo pirmojo pažeidimo pabaigos dienos. Jos atveju tai reikštų, kad tarp pirmojo ir antrojo pažeidimų praėjo maždaug 13 metų. Ko gero, atsižvelgiant į to laikotarpio trukmę negalima atmesti galimybės, kad vadovybė nežinojo apie pirmąjį Komisijos sprendimą, tad pagal *in dubio pro reo* principą su pakartotiniu pažeidimu susijusi sunkinanti aplinkybė neturėtų būti taikoma.

30 Žr., be kita ko, 1998 m. gruodžio 17 d. Sprendimo *Baustahlgewebe* / *Komisija*, C-185/95 P, EU:C:1998:608, 29 punktą ir Sprendimo *PVC II* 210 punktą.

31 Kolegija, kompetentinga priimti sprendimą byloje, gali nuspręsti atlikti kuo daugiau darbo prieš teisminį nagrinėjimą arba atvirkščiai – surengti posėdį netrukus po to, kai baigiama rašytinė procedūra, ir didelę darbo dalį atlikti po posėdžio. Pasirinkimą gali lemti keli veiksniai: kolegijoje posėdžiaujančių teisėjų darbo metodai, jų bylų nagrinėjimo darbo krūvis per tam tikrą laikotarpį ir konkrečios kiekvienos bylos savybės (pavyzdžiui, ar posėdyje reikia išsiaiškinti daug dalykų, ar ne). Akivaizdu, kad trumpas laikotarpis tarp rašytinės ir žodinės proceso dalių neturi reikšmės šalims, jeigu vėliau itin ilgai trunka pasitarimai.

32 Žr. 2016 m. rugsėjo 14 d. Sprendimo *Trafilerie Meridionali / Komisija*, C-519/15 P, nepaskelbtas Rink., EU:C:2016:682, 68 punktą.

82. Galiausiai *devintajame apeliacinio skundo pagrinde Ferriere Nord* teigia, kad jeigu Teisingumo Teismas patenkintų jos ketvirtąjį apeliacinio skundo pagrindą [33], pažeidimas turėtų būti laikomas mažiau sunkiu, nei tvirtinama ginčijamame sprendime. Jeigu taip, Bendrasis Teismas suklydo aiškindamas ir taikydamas proporcingumo principą: baudos už mažiau sunkų elgesį didinimas 50 % atrodo neproporcingas.

83. Pradėsiu nuo *aštuntojo apeliacinio skundo pagrindo*.

84. Iš karto reikėtų priminti, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką aplinkybė, kad pažeidimai kartojasi (tai paprastai vadinama recidyvu), yra vienas iš veiksnių, į kuriuos atsižvelgiama nagrinėjant ES konkurencijos taisyklių pažeidimo sunkumą siekiant nustatyti pažeidėjui skirtinos baudos dydį [34]. Mat, kaip paaiškina Bendrasis Teismas, „pakartotinis pažeidimas įrodo, kad anksčiau pritaikyta sankcija neturėjo pakankamo atgrasomojo poveikio“ [35]. Tad paprastai laikoma, kad pakartotinis pažeidimas pateisina didesnes baudas [36], kuriomis siekiama paskatinti pažeidėją ateityje pakeisti savo elgesį [37].

85. Teisingumo Teismas taip pat aiškiai nurodė, kad laikantis teisinio saugumo ir proporcingumo principų įmonei skirtos baudos negalima automatiškai didinti už pakartotinį pažeidimą. Tokiomis aplinkybėmis Komisija turi atsižvelgti į visas kiekvienos bylos aplinkybes ir ypač į laikotarpį tarp tiriamo pažeidimo ir ankstesnio konkurencijos taisyklių pažeidimo [38].

86. Atsižvelgiant į tai, *aštuntasis apeliacinio skundo pagrindas*, pateiktas *Ferriere Nord*, atrodo nepagrįstas. Pirma, mano nuomone, Bendrojo Teismo taikytas nagrinėjamo laikotarpio apskaičiavimo metodas (laikotarpis nuo Komisijos atlikto pirmojo pažeidimo nustatymo iki naujo tos pačios įmonės neteisėto elgesio pradžios) yra teisingas dėl skundžiamo sprendimo 342 ir 343 punktuose paaiškintų priežasčių: pakartotiniam pažeidimui nustatyti būtina, kad Komisija nustatytų ankstesnį pažeidimą, ir jis atsiranda, kai prasideda elgesys, kuriuo pažeidžiamas SESV 101 ar 102 straipsnis. Taigi Bendrasis Teismas teisingai nusprendė, kad šioje byloje nagrinėjamas laikotarpis yra trumpesnis nei ketveri metai.

87. Antra, tai, kad vienas ar keli asmenys bendrovės vadovybėje galėjo nežinoti apie tokį sprendimą arba jo teisines pasekmes, neturi reikšmės [39]. Pirmiausia, sunku patikėti, kad *Ferriere Nord* aukščiausioji vadovybė galėjo nežinoti apie ankstesnį Komisijos sprendimą. Viena vertus, posėdyje Komisija minėjo ginčijamame sprendime nurodytą dokumentą, iš kurio matyti, jog 1997 m. *Ferriere Nord* vadovybė žinojo apie ankstesnį Komisijos sprendimą ir apie naują daromą pažeidimą. *Ferriere Nord* to neginčijo. Kita vertus, Sprendimą 89/515/EEB [40] ES teismuose *Ferriere Nord* apskundė procese, kuris baigėsi

33 Šis apeliacinio skundo pagrindas susijęs su *Ferriere Nord* dalyvavimo darant pažeidimą pobūdžiu ir trukme: žr. šios išvados 117 punktą.

34 Šiuo klausimu žr. 2004 m. sausio 7 d. Sprendimo *Aalborg Portland ir kt.* / *Komisija*, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 91 punktą, 2007 m. vasario 8 d. Sprendimo *Groupe Danone* / *Komisija*, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 26, 29 ir 39 punktus ir 2010 m. birželio 17 d. Sprendimo *Lafarge* / *Komisija*, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 61–65 punktus.

35 2012 m. birželio 27 d. Sprendimo *YKK ir kt.* / *Komisija*, T-448/07, nepaskelbtas Rink., EU:T:2012:322, 211 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

36 Žr., pavyzdžiui, 2001 m. birželio 1 d. EBPO sekretoriato parengto apskritojo stalo diskusijos dokumento dėl konkurencijos teisės laikymosi skatinimo, DAF/COMP(2011)4, 2 punktą.

37 2007 m. vasario 8 d. Sprendimo *Groupe Danone* / *Komisija*, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 39 punktas.

38 2007 m. vasario 8 d. Sprendimo *Groupe Danone* / *Komisija*, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 39 punktas ir 2010 m. birželio 17 d. Sprendimo *Lafarge* / *Komisija*, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 69 ir 70 punktai.

39 Teisingumo Teismas neatmetė galimybės, kad vertinant su pakartotiniu pažeidimu susijusios sunkinančios aplinkybės taikymą galima atsižvelgti į „įmonės struktūrinius pokyčius“ (žr. 2015 m. kovo 5 d. Sprendimo *Komisija ir kt.* / *Versalis ir kt.*, C-93/13 P ir C-123/13 P, EU:C:2015:150, 97 punktą). Tik Teisingumo Teismas tą elementą minėjo kitokiomis aplinkybėmis, kai Komisija pritaikė su pakartotiniu pažeidimu susijusią sunkinančią aplinkybę juridiniam asmeniui, kuriam dėl pirmojo pažeidimo nebuvo vykdomas procesas. Kitaip tariant, atrodo, jog Teisingumo Teismas turi omenyje struktūrinius pokyčius grupės viduje, o ne vadovybės keitimąsi vienoje bendrovėje. Pastaruoju atveju galimų struktūrinių pokyčių svarba gerokai mažesnė nei pirmuoju.

40 1989 m. rugpjūčio 2 d. Komisijos sprendimas dėl procedūros pagal [SESV 101] straipsnį (IV/31.553, Suvirinto plieno tinklas) (OL L 260, 1989, p. 1).

1997 m. liepos mėn.[41] Atsižvelgiant į tai, ko gero, reikėtų pažymėti, kad finansinėse ataskaitose bendrovė privalo atskleisti neapibrėžtuosius įsipareigojimus, apimančius nuostolius, baudas ar įplaukas, galimai susijusias su bylinėjimosi rezultatais[42]. Todėl man atrodo, kad rūpestingas ir apdairus verslininkas negalėtų ir neturėtų nežinoti apie ankstesnio sprendimo buvimą.

88. Dar svarbiau tai, kad paprastai daroma prielaida, jog vadovybė žino, kaip įmonė elgiasi (arba neseniai elgėsi) rinkoje. Nėra pagrindo teigti, jog įmonė turėtų išvengti atsakomybės vien todėl, kad jos vadovybė galėjo nežinoti apie tam tikrą elgesį. Įmonė turi būti laikoma teisiškai atsakinga už savo ankstesnį ir dabartinį elgesį, neatsižvelgiant į tai, ar tam tikri jos vadovybės (arba kai kurių bendrovės organų) nariai žino apie tam tikrą konkretų įmonės elgesį. Tokiomis aplinkybėmis reikėtų pabrėžti, kad šios bylos, be kita ko, susijusios su *Ferriere Nord* skirta bauda, o ne su bauda, skirta tam tikras pareigas bendrovėje einantiems asmenims.

89. Dėl *septintojo apeliacinio skundo pagrindo* reikėtų pažymėti, jog Sprendime *Versalis*, kuriame buvo konkrečiai nagrinėjama su pasikartojančiu pažeidimu susijusi sunkinanti aplinkybė, Teisingumo Teismas paaiškino, kad jeigu Komisija ketina taikyti tokią sunkinančią aplinkybę už konkurencijos teisės pažeidimą atsakingai įmonei, „pranešime apie kaltinimus turi būti nurodytos visos aplinkybės, leidžiančios šiam juridiniam asmeniui gintis“. Teisingumo Teismas taip pat yra pažymėjęs, jog jau pranešime apie kaltinimus Komisija turi nurodyti duomenis, kuriais grindžiamas jos tvirtinimas, kad tenkinamos tokios sunkinančios aplinkybės taikymo sąlygos[43].

90. Tokia teismo praktika reiškia, kad Komisija ne visais atvejais pranešime apie kaltinimus turi *aiškiai* išvardyti visas sunkinančias aplinkybes, kurios gali būti taikomos tiriamai įmonei. Kita vertus, kaip pati Komisija pripažįsta savo pastabose, gali būti atvejų, kai iš tikrųjų gali būti būtina aiškiai nurodyti sunkinančią aplinkybę, kurią ji ketina taikyti tam tikrai įmonei. Sutinku, kad Komisijos ketinimus gali būti sunku suprasti remiantis pranešime apie kaltinimus pateikta informacija. O įmonė tikrai neturi spėlioti apie Komisijos ketinimus ir imtis visų įmanomų gynybos priemonių dėl visų įmanomų sunkinančių veiksnių, kuriuos Komisija gali sugalvoti taikyti. Todėl klausimas, ar į tam tikrą pranešimą apie kaltinimus įtrauktos informacijos pakanka, kad įmonė galėtų visapusiškai pasinaudoti teise į gynybą, nesvarbu, kad pranešime apie kaltinimus nieko nepasakyta apie sunkinančią aplinkybę, priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių.

91. Šioje byloje, kaip pažymi *Ferriere Nord*, pirmajame pranešime apie kaltinimus pateikta nuoroda, kad nustatydama baudas Komisija atsižvelgs į visas lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir į kiekvienos įmonės elgesį, yra gana miglota. Tačiau tai nereiškia, kad ta informacija nepakankama. Tokia nuoroda gali būti laikoma pakankama, jeigu, atsižvelgdama į konkrečią situaciją ir pranešime apie kaltinimus pateiktą informaciją, įmonė vis dėlto sugebėjo numatyti tikėtiną tam tikros sunkinančios aplinkybės taikymą ir tokio taikymo motyvus.

92. Tiesa, nagrinėjamoje byloje bendrovė, padariusi pakartotinį pažeidimą, priešingai nei byloje *Versalis*, yra ta pati bendrovė: 1989 m. *Ferriere Nord* iš tikrųjų buvo pripažinta atsakinga už (dabartinio) SESV 101 straipsnio pažeidimą sprendimu, kuris, kaip pripažįsta *Ferriere Nord*, buvo paminėtas pranešime apie kaltinimus, nors tik tarp kitko. Taip, kaip paaiškinta šios išvados 86 punkte, kad laikotarpis tarp ankstesnio Komisijos sprendimo priėmimo ir naujo pažeidimo pradžios yra palyginti trumpas. Tačiau Komisija turėjo bent jau nurodyti priežastis, dėl kurių, jos nuomone,

41 Žr. 1995 m. balandžio 6 d. Sprendimą *Ferriere Nord* / *Komisija*, T-143/89, EU:T:1995:64, ir apeliacine tvarka priimtą 1997 m. liepos 17 d. Sprendimą *Ferriere Nord* / *Komisija*, C-219/95 P, EU:C:1997:375.

42 Pavyzdžiui, pagal visuotinai priimtus apskaitos principus (GAAP) galimi nuostoliai, kurie yra „tikėtini“ ar „pagrįstai galimi“, turi būti deklaruojami pateikiant nuostolių sąmatą. Panašios taisyklės įtvirtintos ir tarptautiniuose finansinės atskaitomybės standartuose (TFAS).

43 2015 m. kovo 5 d. Sprendimo *Komisija ir kt.* / *Versalis ir kt.*, C-93/13 P ir C-123/13 P, EU:C:2015:150, 96 ir 98 punktai.

ankstesnis pažeidimas ir naujasis pažeidimas yra „to paties tipo pažeidimas“, kaip tai suprantama pagal 1998 m. gaires [44]. Nors dabar tai gali atrodyti gana akivaizdu, 2002 m. beveik nebuvo teismo praktikos, susijusios su pakartotiniais pažeidimais. Dėl to, kad šis aspektas visiškai nebuvo paminėtas pranešime apie kaltinimus, *Ferriere Nord* buvo gana sunku pasinaudoti savo teise į gynybą.

93. Taigi manau, kad jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano pasiūlytam *Ferriere Nord* pateikto *antrojo apeliacinio skundo pagrindo* vertinimui, jis vis dėlto turėtų pritarti *septintajam jos apeliacinio skundo pagrindui*. Tad reikėtų panaikinti sprendimo byloje T-90/10 dalį, susijusią su sunkinančios aplinkybės dėl pakartotinio pažeidimo taikymu. Be to, mano nuomone, Teisingumo Teismas turėtų panaikinti šiuo klausimu priimtą ginčijamą sprendimą ir iš naujo nustatyti *Ferriere Nord* baudą neatsižvelgdamas į su pakartotiniu pažeidimu susijusią sunkinančią aplinkybę.

94. Tokiomis aplinkybėmis *Ferriere Nord* pateikto *devintojo apeliacinio skundo pagrindo* nagrinėti nebūtina. Bet kuriuo atveju, mano manymu, tas apeliacinio skundo pagrindas yra nepagrįstas, nes, kaip paaiškinsiu šios išvados 117 punkte, reikėtų atmesti ir *ketvirtąjį apeliacinio skundo pagrindą*.

3. Viešas atsiribojimas

95. *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* [45] teigia, jog Bendrasis Teismas suklydo vartodamas sąvoką „viešas atsiribojimas“ ir dėl to nepagrįstai patvirtino jų dalyvavimą kai kuriose pažeidimo dalyse, nepaisydamas to, kad jų paskelbtos kainos skyrėsi nuo suderintų su konkurentais. Tokiomis aplinkybėmis jos pažymi, kad pagal AP 60 straipsnį bendrovėms draudžiama diskriminuoti klientus ir nesilaikyti paskelbtų kainų.

96. Nors manęs šis argumentas neįtikina, vis dėlto jį reikia išnagrinėti išsamiau.

97. Išvadoje, priimtoje byloje *Total Marketing Services*, turėjau galimybę pažymėti, kad viešo neatsiribojimo kriterijus leidžia taikyti konkrečiais Komisijos surinktais požymiais grindžiamą prezumpciją, pagal kurią antikonkurenciniu tikslu surengtuose susitikimuose dalyvavusi įmonė gali būti laikoma dalyvavusia darant SESV 101 straipsnio 1 dalies pažeidimą. Kitaip tariant, jeigu įmonė su savo konkurentais dalyvauja susitikimuose, kuriuose sudaromas konkurencijai kenkiantis susitarimas, remiantis prezumpcijomis galima daryti išvadą (išskyrus atvejus, kai aiškiai įrodyta priešinga situacija), kad bendrovė dalyvavo darant pažeidimą. Kita vertus, nuoroda į viešą neatsiribojimą negali kompensuoti įrodymų apie dalyvavimą, bent pasyvų, antikonkurencinį tikslą turinčiame susitikime nebuvimo [46].

98. Padarius kitokią išvadą iš tikrųjų būtų pažeista Chartijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija ir prieštaraujama Reglamento Nr. 1/2003 2 straipsniui [47]. Be to, peržiūrint dėl tariamo įmonės viešo atsiribojimo pateiktus įrodymus, taikytina sąvoka „viešas atsiribojimas“ negali būti tokia siaura ir griežta, kad tai įmonei būtų beveik neįmanoma nuginčyti tos prezumpcijos.

44 Baudų, skiriamų pagal Reglamento Nr. 17 15 straipsnio 2 dalį ir EAPB sutarties 65 straipsnio 5 dalį, nustatymo metodo gairės (OL C 9, 1998, p. 3, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 171).

45 *Ketvirtasis apeliacinio skundo pagrindas* byloje C-85/15 P ir *penktasis apeliacinio skundo pagrindas* bylose C-86/15 P ir C-87/15 P.

46 Žr. išvados byloje *Total Marketing Services* / *Komisija*, C-634/13 P, EU:C:2015:208, 43–61 punktus. Taip pat žr. generalinio advokato M. Wathelet išvados byloje *Toshiba Corporation* / *Komisija*, C-373/14 P, EU:C:2015:427, 123–136 punktus ir generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvados byloje *Aalborg Portland ir kt.* / *Komisija*, C-204/00 P, EU:C:2003:85, 127–131 punktus.

47 Pagal pastarąją nuostatą būtent Komisija turi įrodyti SESV 101 straipsnio 1 dalies pažeidimą.

99. Tačiau šiose bylose kritikuojama pirmiausia ne tai, kad Bendrasis Teismas klaidingai išaiškino ar taikė sąvoką „viešas atsiribojimas“. Per nagrinėjamą laikotarpį *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* tikrai dalyvavo viename ar keliuose antikonkurenciniuose susitikimuose [48] ir buvo kitų požymių, kad jos dalyvavo vykdant slaptus veiksmus [49]. Beje, *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* netvirtina, kad Bendrasis Teismas būtų užkroveęs joms nepakeliamą pareigą įrodyti. Jos iš esmės nepritaria tam, kad Bendrasis Teismas nusprendė, jog tam tikri veiksmai (kitokių kainų, nei susitarta su konkurentais, skelbimas) neatitinka viešo atsiribojimo reikalavimo.

100. Tačiau tai nėra teisės klaida, kuri gali būti peržiūrima apeliacine tvarka. Kaip Teisingumo Teismas nusprendė byloje *Toshiba* [50], sąvoka „viešas atsiribojimas“ susijusi su faktine situacija, kurios buvimą kiekvienu konkrečiu atveju konstatuoja Bendrasis Teismas, atlikęs bendrą visų reikšmingų įrodymų ir požymių vertinimą. Jeigu šie įrodymai gauti teisėtai ir laikomasi bendrųjų teisės principų ir proceso taisyklių, taikomų pareigai įrodyti ir įrodymų administravimo srityje, tik Bendrasis Teismas sprendžia dėl jam pateiktų įrodymų vertės [51].

101. Šioje byloje Bendrasis Teismas nusprendė, kad, kiek tai susiję su *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* ginčijamu laikotarpiu, Komisija pakankamai įrodė šių įmonių dalyvavimą darant pažeidimą remdamasi keliais požymiais (be kita ko, dalyvavimu viename ar keliuose antikonkurenciniuose susitikimuose). Tai, kad *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* viešai skelbė kitokias, ne su kitais kartelio dalyviais sutartas kainas, Bendrojo Teismo nuomone, savaime nėra „viešas atsiribojimas“, kuriuo galima nuginčyti pagal kitus požymius padarytą išvadą.

102. Žinoma, nelengva apibrėžti, kas *a priori* gali būti pakankamas „viešo atsiribojimo“ aktas. Ar tam tikras elgesys tenkina šį reikalavimą, mano nuomone, labai priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių. Šiose bylose nematau, kad būtų klaidų skundžiamuose sprendimuose: nematau aiškaus įrodymų prasmės iškraipymo, bendrojo teisės principo ar proceso taisyklių pažeidimų ar prieštaravimo Bendrojo Teismo argumentams. Be to, atrodo, jo išvados atitinka Teisingumo Teismo praktiką, pagal kurią, siekiant įvertinti, ar įmonė faktiškai atsiribojo, labai svarbu atsižvelgti į tai, kaip tos įmonės ketinimus suvokia kiti kartelio dalyviai [52]. Taigi, jeigu šioje byloje nebūtų požymių, kad kiti kartelio dalyviai suvokė tų kainų paskelbimą kaip nedviprasmišką ženklą, jog *Feralpi*, *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* neketino laikytis slapto susitarimo, tas faktas tvirtai pagrįstų išvadą, kad viešo atsiribojimo, kaip tai suprantama pagal Teisingumo Teismo praktiką, nebuvo.

4. Kiti apeliacinių skundų pagrindai

103. Daugelį likusių apeliacinių skundų pagrindų, mano nuomone, reikėtų aptarti tik trumpai.

48 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Feralpi* / *Komisija*, T-70/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1031, 231–234 punktai; Sprendimo *Ferriera Valsabbia ir Valsabbia Investimenti* / *Komisija*, T-92/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1032, 218–221 punktai; Sprendimo *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1037, 217–220 punktai.

49 Pavyzdžiui, buvo elementų, įrodančių, kad nagrinėjamos įmonės iš tikrųjų derino kainas su susitikimuose sutartomis kainomis (žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Feralpi* / *Komisija*, T-70/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1031, 231–233 punktus) arba apskritai laikėsi tuose susitikimuose pasiektų susitarimų (žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1037, 220 punktą ir Sprendimo *Ferriera Valsabbia ir Valsabbia Investimenti* / *Komisija*, T-92/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1032, 221 punktą).

50 2016 m. sausio 20 d. Sprendimas *Toshiba Corporation* / *Komisija*, C-373/14 P, EU:C:2016:26.

51 2016 m. sausio 20 d. Sprendimo *Toshiba Corporation* / *Komisija*, C-373/14 P, EU:C:2016:26, 63 punktas.

52 2016 m. sausio 20 d. Sprendimo *Toshiba Corporation* / *Komisija*, C-373/14 P, EU:C:2016:26, 62 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

a) Byla C-85/15 P

104. *Pirmajame apeliacinio skundo pagrinde Feralpi* tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą atmesdamas jos kaltinimą dėl Komisijos padaryto kolegialumo principo pažeidimo. Jos teigimu, šis pažeidimas padarytas dėl to, kad 2009 m. rugsėjo 30 d. Komisijos narių kolegijos priimtas sprendimas buvo neišsamus, nes jo prieduose trūko tam tikrų lentelių. Šis apeliacinio skundo pagrindas, mano nuomone, iš dalies nepriimtinas (tiek, kiek jame keliamas klausimas dėl faktinių aplinkybių vertinimo sprendimo byloje T-70/10 62–81 punktuose) ir iš dalies nepagrįstas (nes jį pakeičiantį 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimą taip pat priėmė Komisijos narių kolegija).

105. *Trečiajame apeliacinio skundo pagrinde Feralpi* kritikuoja Bendrąjį Teismą dėl to, kad jis nepasmerkė pernelyg ilgos procedūros Komisijoje trukmės. Tačiau skundžiamo sprendimo 152–161 punktuose neįžvelgiu nei teisės klaidos, nei netinkamų motyvų. Be to, šis pagrindas yra nepriimtas, nes *Feralpi* kritikuoja skundžiamo sprendimo 157–160 punktuose nurodytų faktinių aplinkybių vertinimą.

106. *Ketvirtajame apeliacinio skundo pagrinde Feralpi* bendrai pristato įvairią skundžiamo sprendimo kritiką, susijusią su jos dalyvavimo darant pažeidimą 1989–1995 m. vertinimu. Jos nuomone, Bendrasis Teismas klaidingai išaiškino AP 65 straipsnio 1 dalį, su pareigos įrodyti priskyrimu susijusius principus ir nekaltumo prezumpciją. Be to, *Feralpi* nuomone, skundžiamame sprendime nepakankamai išdėstyti motyvai ir iškraipomi tam tikri faktai.

107. Vienas iš šių argumentų jau apsvarstytas šios išvados 95–102 punktuose. Kalbant apie kitus argumentus, mano nuomone, kaip pažymi Komisija, nepaisant nurodomų tariamų teisės klaidų, *Feralpi* iš esmės kelia klausimą dėl faktinių aplinkybių vertinimo, kurį atliko Bendrasis Teismas dėl *Feralpi* dalyvavimo per minėtą laikotarpį. Atsižvelgiant į tai, kad apeliantė negali įrodyti jokio akivaizdaus faktų ar įrodymų iškraipymo pirmosios instancijos teismo teisėjams nagrinėjant bylą, šis apeliacinio skundo pagrindas yra iš esmės nepriimtinas. Kalbant apie įrodymus, kuriais Bendrasis Teismas rėmėsi siekdamas patvirtinti Komisijos analizę, reikia pasakyti, kad *Feralpi* neatsižvelgia į kelias skundžiamo sprendimo pastraipas, kuriose Bendrasis Teismas iš tikrųjų mini kitus įrodymus, o ne *Feralpi* dalyvavimą 1989 m. gruodžio 6 d. susitikime: 240–246 ir 250–252 punktuose Bendrasis Teismas nurodo kitus požymius ir paaiškina, kodėl apeliantės pasiūlytas alternatyvus paaiškinimas neįtikinamas.

108. *Penktasis apeliacinio skundo pagrindas* susijęs su Komisijos taikomu baudų nustatymo metodu, pagal kurį atsakingos įmonės padalijamos į tris grupes pagal jų atitinkamas rinkos dalis per nagrinėjamą laikotarpį. Šiuo apeliacinio skundo pagrindu *Feralpi* dar sykį kartu pristato įvairias įtariamas teisės klaidas. Tik jos argumentai išdėstomi trumpai, o kritika, atrodo, labiausiai susijusi su Komisija, o ne su Bendruoju Teismu. Taigi, mano nuomone, šis apeliacinių skundų pagrindas yra nepriimtinas.

109. Bet kuriuo atveju teiginys, kad Bendrasis Teismas turėjo pasmerkti Komisiją už vienodo požiūrio principo pažeidimą, atrodo nelogiškas. Iš tiesų Bendrasis Teismas nustatė, jog apskaičiuojant vienos iš trijų grupių rinkos dalis buvo padaryta klaida. Tačiau ta klaida nereiškia, kad turėjo būti atitinkamai pakoreguota bauda, skirta dviejų kitų grupių įmonėms (įskaitant *Feralpi*). Ta klaida veikiau reiškia, kad tik pirmajai minėtai grupei priklausančioms įmonėms skirtos baudos galėtų būti pakeistos. Jeigu dviem kitoms grupėms priklausančioms įmonėms skirtų baudų apskaičiavimo metodas teisingas, Bendrojo Teismo negalima kaltinti atmetus prašymą sumažinti baudas.

b) Sujungtos bylos C-86/15 P ir C-87/15 P

110. *Trečiajame apeliacinio skundo pagrinde* apeliantės *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą atmesdamas jų kaltinimą dėl Komisijos padaryto kolegialumo principo pažeidimo. Dėl šios išvados 104 punkte paaiškintų priežasčių šis apeliacinio skundo pagrindas yra iš dalies nepriimtinas ir iš dalies nepagrįstas.

111. *Šeštajame apeliacinio skundo pagrinde* apeliantės *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą atmesdamas jų kaltinimą dėl įtariamo Chartijos 47 straipsnio pažeidimo ir atsisakymo sumažinti baudos dydį. Jų nuomone, Komisijos administracinės procedūros trukmė turėjo būti pripažinta pernelyg ilga. Dėl šios išvados 105 punkte paaiškintų tų pačių priežasčių, mano nuomone, šis apeliacinio skundo pagrindas yra iš dalies nepriimtinas ir iš dalies nepagrįstas.

112. *Valsabbia* ir *Alfa Acciai* pateiktas *septintasis apeliacinio skundo pagrindas* iš esmės toks pat, kaip penktasis *Feralpi* apeliacinio skundo pagrindas: jis susijęs su Bendrojo Teismo atsisakymu sumažinti baudų dydį dėl įtariamo vienodo požiūrio principo pažeidimo dėl klaidos apskaičiuojant kitoms įmonėms skirtas baudas. Šios išvados 109 punkte jau paaiškinau, kad šis pagrindas teisiškai nepagrįstas.

c) Byla C-88/15

113. *Pirmajame apeliacinio skundo pagrinde Ferriere Nord* teigia, jog ginčijamas sprendimas iš esmės skiriasi nuo 2002 m. sprendimo, nes pirmasis susijęs su konkurencijos taisyklių pažeidimu bendrojoje rinkoje, o pastarasis – su pažeidimu Italijos rinkoje. Todėl Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą darydamas išvadą, jog prieš priimant ginčijamą sprendimą naujo pranešimo apie kaltinimus nereikėjo.

114. Šis argumentas, atrodo, grindžiamas klaidingu atitinkamų EAPB ir SESV nuostatų išaiškinimu arba bent jau klaidingu skundžiamo sprendimo suvokimu. Jeigu Komisija būtų pakeitusi esminį savo sprendimo teisinį pagrindą iš AP 65 straipsnio 1 dalies į SESV 101 straipsnio 1 dalį, argumentą reikėtų nagrinėti išsamiau. Iš tiesų, priešingai nei AP 65 straipsnio 1 dalis, SESV 101 straipsnio 1 dalis taikytina tik susitarimams, kurie daro „poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai“. Tačiau abu sprendimai susiję su AP 65 straipsnio 1 dalies, pagal kurią draudžiami susitarimai, kuriais iškraipoma konkurencija „bendrojoje rinkoje“, pažeidimu. Taigi nesvarbu, ar sprendimo (arba pranešimo apie kaltinimus) tekste nurodomas konkurencijos iškraipymas Italijos rinkoje (kaip yra 2002 m. sprendime), ar konkurencijos iškraipymas bendrojoje rinkoje (kaip yra ginčijamame sprendime). Tokiomis aplinkybėmis beveik nėra prasmės pažymėti, kad Italijos teritorijoje taikomas susitarimas taip pat tenkina tą kriterijų, nes Italijos rinka yra reikšminga bendrosios rinkos dalis.

115. *Trečiajame apeliacinio skundo pagrinde Ferriere Nord* tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą nepasmerkdamas Komisijos dėl įtariamo darbo tvarkos taisyklių pažeidimo. *Ferriere Nord* pažymi, jog bylą nagrinėjančio pareigūno ataskaita, įtraukta į 2009 m. rugsėjo 30 d. Komisijos narių kolegijos posėdžiui pateikto sprendimo projekto priedą, buvo parengta ne italų, o tik anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis. Tai būtų Komisijos darbo tvarkos taisyklių pažeidimas.

116. Sutinku su Bendruoju Teismu, kad *Ferriere Nord* argumentai šiuo klausimu neveiksmingi. ES teismai nuosekliai konstatuoja, jog institucijai visiškai nesilaikant vidaus procedūrinės taisyklės galutinis sprendimas negali būti laikomas neteisėtu, nebent tas nesilaikymas būtų gana reikšmingas ir darytų žalingą poveikį procedūrinį pažeidimą įtariančios šalies teisinei ir faktinei padėčiai[53]. Mano nuomone, nėra jokių duomenų, dėl kurių kiltų abejonių dėl Bendrojo Teismo atlikto faktinių aplinkybių ir įrodymų vertinimo, kad būtų galima daryti išvadą, jog įrodyta, kad *Ferriere Nord* padėčiai tokio žalingo poveikio nepadaryta.

117. *Ferriere Nord* pateiktas *ketvirtasis apeliacinio skundo pagrindas*, susijęs su Bendrojo Teismo išvada dėl įmonės dalyvavimo darant pažeidimą pobūdžio ir trukmės, mano nuomone, nepriimtinas. Šiais argumentais vėl keliamas klausimas dėl Bendrojo Teismo atlikto faktinių aplinkybių vertinimo.

118. *Penktajame apeliacinio skundo pagrinde Ferriere Nord* teigia, kad Bendrojo Teismo sprendimas sumažinti pagrindinę baudos sumą 6 % siekiant atsižvelgti į tai, kad *Ferriere Nord* trejus metus nedalyvavo antikonkurencinio susitarimo dalyje, netinkamas. Tačiau pagal nusistovėjusią teismo praktiką apeliacinėje byloje priimdamas sprendimą Teisingumo Teismas negali teisingumo sumetimais savo vertinimu pakeisti Bendrojo Teismo įgyvendinant savo neribotą jurisdikciją pateikto vertinimo dėl įmonėms už Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimus skirtų baudų dydžio[54]. Šioje byloje nematau jokių duomenų, kuriais būtų įrodoma, jog galutinis *Ferriere Nord* skirtos baudos dydis galėtų būti neproporcingas arba pernelyg didelis. Skundžiamame sprendime taip pat neįžvelgiu motyvų stokos arba prieštaravimų.

119. Galiausiai *šeštajame apeliacinio skundo pagrinde Ferriere Nord* tvirtina, jog Bendrasis Teismas suklydo apskaičiuodamas 6 % sumažintą baudos sumą. Nors jis pažymėjo, kad mažinamas pagrindinis dydis, tą sumažinimą vėliau pritaikė kaip lengvinančią aplinkybę ir sumažino baudą šiek tiek mažiau.

120. Iš pradžių norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad dar neaiškios tikslios sąvokos „neribota jurisdikcija“ ribos. Vis dar neatsakyta į klausimą, ar šalis gali apskųsti baudos dydį neatsižvelgdama į įtariamą Komisijos padarytą klaidą. Tačiau tokio klausimo šioje byloje nekeliama, nes Bendrasis Teismas nustatė klaidą ginčijamame sprendime dėl *Ferriere Nord* dalyvavimo darant pažeidimą ir todėl nusprendė sumažinti Komisijos tai įmonei skirtos baudos dydį. Šiuo atveju iš tikrųjų kyla klausimas, ar peržiūrėdamas baudą Bendrasis Teismas privalo laikytis tam tikrų kriterijų arba principų dėl klaidų, kurias ieškovas nustatė ginčijamame sprendime.

121. Teisingumo Teismo sprendime *Galp*[55], atrodo, nurodyta, kad yra tam tikros ribos, kokių veiksmų ES teismai gali imtis naudodamiesi neribota jurisdikcija dėl Komisijos pagal Reglamentą Nr. 1/2003 skirtų baudų. Pritariu. Nors šio klausimo galima nenagrinėti išsamiau, reikėtų bent jau pažymėti, jog iš tokių principų, kaip antai proporcingumo, teisinio saugumo ir vienodo požiūrio, būtinai turi kilti tam tikrų ES teismų įgaliojimų pagal SESV 261 straipsnį ir Reglamento Nr. 1/2003 31 straipsnį apribojimų. Vis dėlto šioje byloje nematau jokių įtikinamų argumentų, kodėl Bendrasis Teismas galėjo netinkamai pasinaudoti savo jurisdikcija pagal SESV 261 straipsnį ir Reglamento Nr. 1/2003 31 straipsnį.

122. Nors skundžiamo sprendimo tekstas nėra pats aiškiausias šiuo klausimu, neginčijama, kad Bendrasis Teismas nustatė sumažintą *Ferriere Nord* baudos dydį pasinaudodamas neribota jurisdikcija ir kad iš principo jis nusprendė laikytis 1998 m. gairėse Komisijos pasiūlyto metodo (kuris, žinoma, taikomas ir ginčijamame sprendime).

53 Žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Ferriere Nord* / *Komisija*, T-90/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1035, 158 punkte nurodytą teismo praktiką.

54 2016 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Pilkington Group ir kt.* / *Komisija*, C-101/15 P, EU:C:2016:631, 72 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

55 2016 m. sausio 21 d. Sprendimas *Galp Energía España ir kt.* / *Komisija*, C-603/13 P, EU:C:2016:328.

123. Tokiomis aplinkybėmis, mano nuomone, Bendrasis Teismas nesuklydo nuspręsdamas, kad *Ferriere Nord* nedalyvavimas darant dalį pažeidimo yra lengvinanti aplinkybė. Tai iš tikrųjų teisingas požiūris pagal 1998 m. gaires. Tose gairėse sunkumas ir trukmė faktiškai minimi kaip veiksniai, į kuriuos Komisija turi atsižvelgti nustatydama pagrindinį dydį. Tik aišku, kad tie veiksniai turi būti vertinami atsižvelgiant į visą pažeidimą. Todėl, atsižvelgdama į viso pažeidimo sunkumą ir trukmę, Komisija suskirstė atsakingas įmones į tris grupes pagal jų atitinkamas rinkos dalis. Kaip pažymėta 1998 m. gairėse, diferencijuotas požiūris, taikomas nustatant pagrindinę sumą, iš esmės susijęs su poreikiu atsižvelgti „į specifinį kiekvienos įmonės dydį ir jos pažeidimo poveikį konkurencijai, visų pirma tuomet, kai to paties tipo pažeidimus padaro labai skirtingo dydžio įmonės“.

124. Šioje byloje nėra duomenų, įrodančių, jog *Ferriere Nord* nedalyvavimas per tam tikrą laikotarpį darant dalį pažeidimo turėjo poveikį viso pažeidimo sunkumui (ar trukmei). Todėl Bendrasis Teismas pagrįstai atsižvelgė į individualų *Ferriere Nord* dalyvavimą kartelyje kaip į veiksnį, kuris gali būti svarbus vertinant lengvinančias aplinkybes.

125. Tokiomis aplinkybėmis galbūt reikėtų priminti, kad Sprendime *Solvay Solexis* Teisingumo Teismas laikėsi nuomonės, jog pagal 1998 m. gaires Komisija turi teisę atsižvelgti į mažesnį įmonės dalyvavimo darant pažeidimą sunkumą siekdama taikyti diferencijuotą požiūrį pagrindiniam baudos dydžiui nustatyti arba vertindama jį kaip lengvinančią aplinkybę, dėl kurios pagrindinis baudos dydis sumažinamas [56]. Tos teismo praktikos, mano nuomone, nereikėtų vertinti taip, kad pagal ją Komisijai suteikiama *carte blanche* šiuo klausimu. Ta teismo praktika, ko gero, reiškia, kad tai, ar apskaičiuojant pagrindinį baudos dydį arba taikant lengvinančias aplinkybes būtina atsižvelgti į mažesnį įmonės dalyvavimo darant pažeidimą sunkumą, priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių. Tas principas, man atrodo, *a fortiori* taikytinas Bendrajam Teismui naudojantis neribota jurisdikcija dėl Komisijos skirtos baudos.

d) Byla C-89/15 P

126. *Antrajame apeliacinio skundo pagrinde Riva Fire* kelia klausimą dėl Bendrojo Teismo sprendimo sumažinti pagrindinis baudos dydį 3 %. *Riva Fire* mano, kad: i) sumažinimas nepakankamas ir ii) skundžiamo sprendimo pagrindimas šiuo klausimu yra prieštaringas arba bet kuriuo atveju nepakankamas.

127. Pagrindiniai *Riva Fire* argumentai iš esmės atitinka *Ferriere Nord* apeliacinio skundo penktojo ir šeštojo pagrindų argumentus, tad juos taip pat reikėtų atmesti dėl šios išvados 118–125 punktuose paaiškintų priežasčių. Kalbant apie *Riva Fire* teiginį, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą nuspręsdamas, jog *Riva Fire* yra atsakinga už kitų įmonių elgesį, šis argumentas, mano nuomone, nepriimtinas (ta jo dalis, kuria ginčijamos Bendrojo Teismo nustatytos faktinės aplinkybės dėl *Riva Fire* dalyvavimo darant vieną ir tęstinį pažeidimą) ir nepagrįstas (atsižvelgiant į sprendimo byloje T-83/10 116 ir 214 punktuose nurodytą teismo praktiką). Galiausiai *Riva Fire* argumentas, kad Bendrasis Teismas suklydo darydamas išvadą, jog ta įmonė viešai neatsiribojo nuo kartelio, apeliacine tvarka nepriimtinas [57].

56 2013 m. gruodžio 5 d. Sprendimo *Solvay Solexis* / *Komisija*, C-449/11 P, nepaskelbtas Rink., EU:C:2013:802, 78 punktas.

57 Taip pat žr. šios išvados 95–102 punktus.

128. *Trečiajame apeliacinio skundo pagrinde Riva Fire* tvirtina, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą patvirtindamas *Riva Fire* dalyvavimą 1998 m. gruodžio mėn. susitarime ir kad atsižvelgdamas į tai nustatė baudos dydį. Šis apeliacinio skundo pagrindas, mano nuomone, nepriimtinas, nes *Riva Fire* iš esmės ginčija Bendrojo Teismo pateiktą faktinių aplinkybių ir įrodymų vertinimą. Be to, klausimas, ar *Riva Fire* ginčijo savo dalyvavimą tame susitarime vykstant procesui pirmosios instancijos teisme[58], neturi jokios reikšmės, nes Bendrasis Teismas patvirtino Komisijos analizę remdamasis dokumentiniais įrodymais, o ne prielaidomis, kaip klaidingai tvirtina *Riva Fire*.

129. Galiausiai *ketvirtajame apeliacinio skundo pagrinde Riva Fire* kritikuoja Bendrojo Teismo išvadą dėl pagrindinio baudos dydžio padidinimo 375 % siekiant užtikrinti, kad skirta bauda turėtų atgrasomąjį poveikį. Bendrasis Teismas nusprendė, jog ginčijamo sprendimo 604 konstatuojamojoje dalyje esanti nuoroda į *Riva Fire* (ir *Lucchini / Siderpotenza*) aukščiausiosios vadovybės dalyvavimą darant pažeidimą įtraukta tik dėl išsamumo. Bendrojo Teismo manymu, padidinimo suma grindžiama tik tų bendrovių apyvarta atitinkamoje rinkoje[59].

130. Reikia pripažinti, kad ginčijamo sprendimo 604 konstatuojamosios dalies prasmė nėra visiškai aiški. Bendrojo Teismo pasirinktas to punkto aiškinimas yra vienas iš galimų aiškinimo variantų, o *Riva Fire* nepateikė jokių konkrečių duomenų, kad Bendrasis Teismas iškreipė aiškią ginčijamo sprendimo prasmę. Be to, Bendrasis Teismas išnagrinėjo įvairius *Riva Fire* pateiktus argumentus prieš 375 % padidinimą ir iš esmės juos atmetė[60]. Taigi šis apeliacinio skundo pagrindas nepriimtinas arba bet kuriuo atveju nepagrįstas.

VI – Vertinimo pasekmės

131. Kaip minėta šios išvados 23–25 ir 63 punktuose, jeigu Teisingumo Teismas pritartų mano pasiūlytam apeliacinių skundų pagrindų vertinimui, susijusiam su apeliančių teisės į gynybą pažeidimu, skundžiami sprendimai ir ginčijamas sprendimas turėtų būti panaikinti.

132. O jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano pateiktam tų apeliacinių skundų pagrindų vertinimui, apeliacinius skundus reikėtų atmesti visus, išskyrus jų dalį, susijusią su sunkinančios aplinkybės dėl pakartotinio pažeidimo taikymu *Ferriere Nord*.

VII – Išlaidos

133. Pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 138 straipsnio 1 dalį pralaimėjusiai šaliai nurodoma padengti bylinėjimosi išlaidas, jei laimėjusi šalis to reikalavo.

134. Jeigu Teisingumo Teismas pritars mano apeliacinio skundo vertinimui, pagal Procedūros reglamento 137, 138 ir 184 straipsnius Komisija iš principo turėtų padengti bylinėjimosi pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismuose išlaidas.

135. Negaliu nepažymėti, kad visi apeliančių pateikti apeliaciniai skundai (mano nuomone, pernelyg) ilgi ir sudėtingi. Tam tikri apeliacinių skundų pagrindai yra kelių dalių, bet su kiekviena dalimi susiję argumentai ne visuomet gerai paaiškinti. Be to, beveik visuose apeliacinių skundų pagrinduose kartojama tam tikra kritika: pavyzdžiui, teiginys, kad skundžiamo sprendimo motyvai nenurodyti arba nepakankami. Vis dėlto, mano nuomone, Bendrasis Teismas paaiškino, kodėl jis padarė tam tikrą

58 Kaip nurodyta 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Riva Fire* / *Komisija*, T-83/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1034, kurį *Riva Fire* skundžia, 222 ir 223 punktuose.

59 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Riva Fire* / *Komisija*, T-83/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1034, 276 punktas.

60 Žr. 2014 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Riva Fire* / *Komisija*, T-83/10, nepaskelbtas Rink., EU:T:2014:1034, 262–275 ir 277 punktus.

išvadą, o apeliantės iš esmės ginčija tik tų paaiškinimų teisingumą. Kad ir kaip tai atrodytų akivaizdu, reikia pabrėžti, kad yra skirtumas tarp teiginio, jog Bendrasis Teismas (visai arba pakankamai) neatsižvelgė į tam tikrą skundo pagrindą, ir teiginio, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą nagrinėdamas skundo pagrindą.

136. Galiausiai keli apeliacinių skundų pagrindai buvo akivaizdžiai nepriimtini arba nepagrįsti. Pavyzdžiui, nepaisant nuorodos į įtariamas teisės klaidas, keliais apeliacinių skundų pagrindais aiškiai ginčijamos Bendrojo Teismo nustatytos faktinės aplinkybės. Be to, dėl daugelio apeliančių keliamų klausimų yra nusistovėjusi teismo praktika, prieštaraujanti apeliančių argumentams. Apeliantės nepateikė jokių įtikinamų argumentų, kuo jų bylos skiriasi nuo anksčiau nagrinėtų bylų, arba argumentų, kuriais būtų pateisinamas nukrypimas nuo ankstesnės praktikos.

137. Trumpai tariant, negalima neatsižvelgti į tai, kad daugelį apeliančių apeliacinių skundų pagrindų reikia atmesti ir kad apeliantės turėjo tai žinoti. Tas pats pasakytina *mutatis mutandis* apie procesą pirmosios instancijos teisme. Apeliančių pozicija šioje byloje, mano nuomone, neskatina gero teisingumo vykdymo, tad į ją reikėtų atsižvelgti priimant sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.

138. Vis dėlto negalima pamiršti, kad Komisija be reikalo apsunkino ir uždelsė šį procesą pateikdama nemažai nepriimtinumu grindžiamų prieštaravimų, kurie buvo akivaizdžiai nepagrįsti. Daugeliu atvejų buvo akivaizdu, kad apeliantės kėlė teisės klausimą ir neginčijo nustatytų faktinių aplinkybių ar įrodymų. Šios pastabos taip pat *mutatis mutandis* taikytinos Komisijos elgesiui pirmosios instancijos teisme. Tokį Komisijos požiūrį jai siekiant pateikti kuo daugiau nepriimtinumu grindžiamų prieštaravimų „dėl visa ko“ reikėtų pasmerkti ir į jį taip pat reikėtų atsižvelgti priimant sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.

139. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, ir remdamasis procedūros reglamento 138 straipsnio 3 dalimi, Teisingumo Teismui siūlau: i) nurodyti Komisijai padengti savo bylinėjimosi išlaidas ir du trečdalius apeliančių bylinėjimosi išlaidų ir ii) nurodyti apeliantėms padengti trečdalį savo bylinėjimosi išlaidų.

VIII – Išvada

140. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismui siūlau:

– panaikinti 2014 m. gruodžio 9 d. Bendrojo Teismo sprendimus *Feralpi* / *Komisija*, T-70/10, *Riva Fire* / *Komisija*, T-83/10, *Alfa Acciai* / *Komisija*, T-85/10, *Ferriere Nord* / *Komisija*, T-90/10, ir *Ferriera Valsabbia ir Valsabbia Investimenti* / *Komisija*, T-92/10;

– panaikinti 2009 m. rugsėjo 30 d. Komisijos sprendimą C(2009) 7492 *final* dėl AP 65 straipsnio taikymo procedūros (byla COMP/37.956 – gelžbetonio armatūros strypai, pakartotinis sprendimas);

– nurodyti Komisijai padengti savo bylinėjimosi išlaidas pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismuose ir du trečdalius apeliančių bylinėjimosi išlaidų;

– nurodyti apeliantėms padengti trečdalį savo bylinėjimosi išlaidų.